

HOOFSTUK 2

‘REFERENTELYS’

VERBEELDING AS VERHAALSKEPPENDE AKTIWITEIT IN PASTORALE TERAPIE

Extraordinary people visualize not what is possible or probable, but rather what is impossible. And by visualizing the impossible, they begin to see it as possible. Cherie Carter Scott

1 PADKAART VIR HOOFSTUK TWEE

Ek begin die hoofstuk met 'n belangrike herinneringsnota insake die vreemde, komplekse en gevorderde navorsing wat hier geboekstaaf word. Die navorsing sal verhale oor verbeelding in narratiewe terapie as vertrekpunt neem. Ek vertel van goudgeel myn hope, rooiduine en versamelneeste, die skaduwee van die Magaliesberg. Ek poog om my vooroordele as personeelbeampte vir die Raad deur te gee. Ek vertel van die krimpvarkie en die gordyne, die SMS en die modder, die bek van die tier, dat Husse nie oë het nie, van 'ek vertrek nou' en dat 'n lens jou kan breek. Hierna kom my medenavorsers se stories oor verbeelding in terapie aan die woord. Hulle is die 'referente' van verbeelding wat ek uitgekies het om van hulle ondervindinge met haar te vertel. Die verhale is verbatim neergeskryf na

Since the mid-eighteenth century the idea of creative possibilities of human action has itself become the point of departure for a number of major intellectual innovations.

Hans Joas

semi-gestruktureerde gesprekke met my medenavorsers. Daar is die verhale van Digterskilder, Kanarieman, Wêreldstapper, Stadsleeu en Des.

Ek gee toegespitste aandag aan die aksie. Wat is verbeelding? Dis 'n aktiwiteit, 'n handeling wat binne-in iemand afspeel, maar wat ook tussen mense plaasvind. Ek is geïnteresseerd veral in die gedagte dat verbeelding verskyn en bevorder word tussen mense. Waar twee of meer mense saam is, en hulle voor 'n uitdaging te staan kom, gebruik hulle hul verbeelding. Ek kyk spesifiek na hoe hierdie proses werk tussen 'n pastorale terapeut, en iemand wat vir terapie kom, oftewel die pastorant. Om dit te kon navors, moes ek mense soek wat pastorale terapie doen, en mense wat al 'n pastorale terapeut besoek het. Ek het toe vrae gevra oor hulle ervaring van die terapie, en veral die ervaring wat hulle gehad het oor die rol wat hulle verbeelding gedurende hierdie oomblikke gespeel het.

In hierdie hoofstuk dokumenteer ek gesprekke oor ervaring van verbeelding in pastorale terapie.

2 HERINNERINGSNOTA, BAIE BELANGRIK, ONTHOU!

As jy, die leser, hierdie werk wil geniet, wil verstaan en daardeur verryk wil word, is dit allernoodsaaklik om te onthou dat ek 'n narratiewe benadering tot navorsing volg. Ek wil deurgaans getrou aan my navorsingsparadigma bly en dit noodsaak my om telkens weer daarna te verwys. Om deur die loop van die proefskrif, tot by die laaste sin te vra of die werk reg laat

... the final verdict on the power of the idea of creativity has not yet been pronounced. It may still be the case that creativity contains a potential for understanding all human action that none of the alternative models of action can replace.

Hans Joas

geskied aan die verhalende werkswyse. Dit vra toegespitste dissipline van my, die skrywer, en van jou, die leser, om te onthou dat ons hier met 'n benadering te doen het wat alternatief staan ten opsigte van positivistiese wetenskapsbeoefening. As jy 'n gedig gebruik in die kombuis langs die stoof,

sal die kos uit die 'resepteboek' baie vreemd smaak. As jy 'n roman in die rakkie bo die orrel vasknyp, sal daar nie 'n meesleurende melodie uitkom nie. Elke soort leesstof is geregtig op 'n toepaslike verwagting, en eiesoortige uitkomstes. Aangesien 'n proefskrif die dokumentering van 'n navorsingsproses is, en die bevindings van so 'n proses weergee, stel ek die navorsingsproses verhalend aan die woord. Ek vertel die storie van die navorsing. Ek vertel 'n storie van verbeelding in pastorale terapie, soos ek dit die afgelope jare, en spesifiek die laaste drie jaar beleef het. As oorkoepelende metafoor gebruik ek 'n aanstelling by die fakulteit teologie se kunsgalery. Hierbenewens is dit van die uiterste belang om in gedagte te hou dat ek subjektiewe navorsing doen. Ek is nie skaam of verskonend hieroor nie, maar stel dit onomwonde dat daar géén aanspraak op objektiwiteit in my navorsing is nie. Ek vertel dus ook nie dié storie van verbeelding in terapie nie, maar 'n storie van verbeelding in terapie. 'n Weergawe of een interpretasie van hoe verbeelding in terapie moontlik kan funksioneer. Dit is die Joekie Laas weergawe, na gesprek en ontginning van stories en literatuur oor verbeelding in pastorale terapie. Om hierdie navorsingstorie te vertel, gebruik ek fiksie as metafoor. Nie 'die werklikheid' of 'die feite' nie, maar stories van, verhale oor verbeelding in terapie vorm die boustene van hierdie proefskrif. In 'n storie, is daar karakters, daar is akteurs en 'n storielyn, 'n *plot* wat ontwikkel en dan 'n spanningsvolle hoogtepunt en einde. Ricoeur (1981:277) help ons om te begryp wat 'n *plot* is. Hy skryf:

*The gap between what can be imagined
and what can be accomplished has
never been smaller.*

Gary Hamel

a story describes a sequence of actions and experiences of a certain number of characters, whether real or imaginary. These characters are represented in situations which change or to the changes of which they react. These changes, in turn, reveal hidden aspects of the situation and the characters, giving rise to a new predicament which calls for thought or action or both. The response to this predicament brings the story to its conclusion”.

Dit is die verborge aspekte van die aksie van verbeelding, soos uitgedruk in taal, die onthulling van die enkele gekose karakters se ervarings, waarin ek ten seerste geïnteresseerd is. Hoe, sê hierdie mense, werk hulle verbeelding as hulle in 'n pastoraal terapeutiese gesprek is?

Soos baie van die groot Hollywood meesters maak, speel die regisseur partykeer self een van die rolle, byvoorbeeld Arnold Schwarzenegger. In hierdie navorsing is ek draaiboekskrywer, én rolspeler. Omdat ek een van die karakters is, vertel ek eers van my situasie, van my ervarings ten opsigte van verbeelding in terapie.

3 'N DIK, RYK BESKRYWING

Elke dag, elke oomblik van die dag gebeur daar dinge met mense. Op die oog af alledaagse eenvoudige dinge, dinge wat dalk roetine dinge is, maar nietemin noemenswaardige, beskryfbare dinge. Hy sing, sy lag, een bestuur, een is by die skool, een werk. As jy bloot oppervlakkig kennis neem van mense se handel en wandel is so 'n enkel werkwoord waarskynlik genoeg om jou vraag te beantwoord. As jy regtig eg belangstel in die persoon en die aksie, dan is kortaf antwoorde hopeloos ontoereikend. Met die oog op byvoorbeeld 'n moordondersoek, of 'n deeglike stuk navorsing, is dieper, meer indringende vrae nodig. Vrae wat stories na vore bring wat nog vrae bring wat nog stories oplewer. Net om terug te keer tot die; hy sing, sy lag ens. antwoorde. 'n Deeglike, narratiewe navorser sê: 'Eendag, lank lank gelede, was daar 'n sanger...' En om die storie lekker vol, interessant en boeiend te maak, vra hy vrae: 'Hoe lyk die huis en gesin en omstandighede waar hy vandaan kom? Beskryf sy vertrek, die reuke, geure en atmosfeer van sy huis. Vertel van sy persoonlikheid, sy temperament. Van wanneer af sing hy al? Hoe het dit gekom dat hy 'n sanger geword het? Vertel van die karakter by wie hy sangles neem, gee detail. Vertel my iets van die ander mense by die sangstudio, brei uit oor hulle. Wie is die liefde in sy lewe? Vertel my meer van haar. Saam met wie het hy al gesing? Vertel die storie van wat hy graag wil bereik met die singery? Watter verskeidenheid soorte musiek sing hy?' Soos die antwoorde kom genereer dit inligting, waarop daar met meer indringende vrae gereageer kan word, totdat die konteks, agtergrond en toekoms van sy

singery baie deeglik toegelig word. Eers as daar gevoel word, n u verstaan ek hierdie sanger aansienlik beter, die intriges van sy lewe, die konteks van sy bestaan en die verhale van die liedere wat hy sing, kan die emosie en stemtoon en melodie na wense beleef word. Eers as daar ’n dik, ryk, meesleurende en lewensveranderende storie oor die sanger is om te vertel, sal die goeie narratiewe navorser tot rus kom.

Met my navorsing het ek ook voor ’n verskynsel te staan gekom. Verbeelding in pastorale terapie. Ek moes mense soek wat al vir pastorale terapie was, sodat hulle my van hulle verbeelding kon vertel. Ek moes mense soek wat gereeld met pastorale terapie besig is, wat my van hulle verbeelding kon vertel. Ek moes hulle soek, en dan uitvra. Tydens hierdie proses, het ’n klomp handeling hulle afgespeel. Ek het sekere dinge gedoen, en mense het sekere dinge gedoen. Ek wil vervolgens in detail vertel wat gebeur het, sodat jy en ek duidelikheid kan kry oor wat hier gebeur het. Dat ons dit kan indrink, dit kan verstaan. Om ’n dik, ryk beskrywing te kry, moes ek allereers ’n groot hoeveelheid vrae aan myself stel, soos: ‘Wat is my interaksie met die aksie? Wat is my eie ondervinding van verbeelding? Wat is die motiewe agter my studie? Hoe goed ken ek die veld? Watter vooroordele en eie agendas bestaan daar? Binne watter konteks het ek verbeelding in terapie leer ken?’

Hoe en deur wie en onder watter omstandighede is my eie grense van verbeelding verbreed? Watter invloed het verbeelding op my lewe?”

Verhalende navorsing gee ’n navorser ’n gesig. Dit roep ’n navorser op om sy eie kaarte op die tafel te plaas.

4 VOORoorDEEL VAN ’N PERSONEELBEAMPTe (EIE ERVARINGS)

Ek erken dat ek bevooroordeel is, en omdat ek geen aanspraak op objektiwiteit maak nie, skryf ek my eie ervarings van verbeelding in terapie so eerlik as moontlik neer. Dan weet die leser waar ek vandaan kom, wat my belang oftewel my ‘interesse’ behels. Habermas (1972:314) skryf: “in the power of self-reflection, knowledge and interest are one”.

Goudgeel mynhope, rooидуine en versamelneste en die skaduwee van die Magaliesberg, is die drie kontekste van my eie ervarings van narratiewe pastorale terapie. Ek het op drie plekke gewerk, te wete Benoni¹, Olifantshoek² en Pretoria³. Vir my is dit drie verskillende verhale, drie wêrelde, en drie verskillende ervarings van verbeelding.

Hoewel ek vir dertien jaar met pastorale terapie besig is, het ek nie tevore aan verbeelding in terapie gedink nie. Wat ek skokkend vinnig in my werk agtergekom het, is dat daar geen resep, geen voorskrif, geen teorie of skema van denke is wat eers amper vir my gewerk het in terapie nie. Die praktyk het my oorweldig, en die teorieë tot my beskikking was nie goed genoeg geïntegreer dat ek opgewasse vir my taak kon voel nie. Ek vertel nou kortliks van hierdie drie kontekste.

4.1 GOUDGEEL MYNHOPE

Die eerste konteks waarbinne ek gewerk het was in die middestad van Benoni, aan die Oosrand naby Johannesburg. Dit was 'n gebied met talle goudmyne en industrieë, met woonstelle oral, duisende van hulle. Dag en nag het die sirenes van die brandweer en paramedici en ambulanse, polisie en sekerheidsmaatskappye geloei. Dit was die habitat van enkelma's, wat werk en vanaand na donker die kindertjies by die kleuterskool gaan oplaai. Die lewenstragedies van boemelaars en straatkinders, ouetehuse en die heilsleer se inwoners was op ons daaglikse agenda. Aan die een kant van die gemeente was daar skreiende armoede, met mense wat nie warm water in hulle huisie het nie, en ongeteerde straatjies sonder straatligte tussen die mynhope. Daar is die herinneringe aan die huis met die sewe en twintig katte en die huis waar die vrou die man met die ketel se koord afgeransel het. Aan die ander kant was die woongebied van enkele miljoenêrs met herehuse teen die meer waar voëls gevoer en bewaar word, langs die pragtige gholfbaan, die bootklub en groot inkoopentrums. Ons het op die sogenaamde *holy corner* gebly, met dié dat sewe ander denominasies in dieselfde straatblok op die gemeenskap se belangstelling aanspraak gemaak het. Die enigste ondernemings in daardie spesifieke deel van die stad wat meer prominent en duideliker sigbaar was as kerke, was *escort agencies*.

Omtrent niemand het gebel en gesê hulle wil kom vir terapie nie. Nie die lidmate, of die boemelaar of verbyganger het vooraf laat weet hulle kom vir terapie, nie. Dit het net gebeur. Of ek nou op huisbesoek was, of op 'n gemeentekamp, of by 'n vergadering of erediens, daar was meestal net die vriendelike versoek: “Dominee, kan ek 'n rukkie met jou praat?” Hierdie woorde was dikwels die inleiding tot 'n lang en moeisame worsteling deur pyn. Die voordeur van die pastorie was basies op die straatfront, en ek het bedagsaam oopgesluit en hulle binnegenooi, net om van die vreeslikste verhale in menseheugenis aan te hoor. Verhale, wat selfs met die weglaat van naam en identiteit, te skokkend is om hier eers naastenby te herhaal. Verhale van aborsie, en geweld en seks en ontrou en jaloesie en misdaad en verwerping en werkloosheid en armoede en egskeiding en molestering en kindermishandeling en Satanisme en rassisme en diskriminasie en gevangenisskap en vrees en spontane ontbranding en patologie en gestremdheid en nog vele, vele ander lewenssituasies wat gereeld, ja daaglik my pad gekruis het. Dit het soms gevoel of ek 'n ander wêreld, weg van die een wat ek ken, betree. Ek het geluister, my probeer inleef, probeer raad gee, probeer troos en verstaan. Ek het gebid, en op een of ander manier, hoop ek, was hulle beter daar weg. Die handboeke en teoretiese antwoorde het in my praktyk soos mis voor die son verdwyn. Nie een persoon, nie een probleem, nie een situasie was in die geringste mate soos die ander nie. Elke huis, of woonstel of persoon en die omstandighede was totaal en al uniek, verbysterend uniek. Soms het dit gevoel die terapie breek my, dit het te veel vir my geword. Dit was soos om onder die vrag van 'n vragmotor wat sand op 'n bouperseel aflaai, te beland. Ek is verswelg deur die verhale, en my verbeelding het my by plekke en situasies gebring waar ek nog nie tevore was nie. Dit het deur verhale na my lewe toe gekom, en aanspraak op my verbeelding gemaak. Hier het die begrip kitskontak, soos verwoord in *Strategies for Brief Pastoral Counseling* (Stone 2001), vir my nuwe betekenis gekry.

*True little incidents are not life's debris
but signs, emblems, and appeals.*

Merleau-Ponty

4.2 ROOIDUINE⁴ EN VERSAMELNESTE⁵

Toe breek daar vir my 'n ander situasie aan. Ver weg, met stilte, stilte wat jy kan hoor. Met grondgeitjies wat roep as die son besig is om onder te gaan. 'n Wêreld met horisonne, waar jy die son kan sien opkom, hoe hy rooi uit die aarde opstaan, en waar jy die son kan sien ondergaan, nie net uit die feit dat dit donkerder word nie, maar waar jy kan sien hoe die son op grondvlak afsak en wegraak. En dan, as die weerligte miskien begin dans, jy die storm oor afstand in sy geheel kan beskou. Hoe dit reën op 'n vlakke van honderd by honderd plus kilometer, hoe 'n hele storm lyk. Nie net die stukkie van die storm wat agter die dakke uitloer nie. 'n Wêreld waar jy twee honderd plus weerligstrale in een uur kan sien uitslaan en dans, en jy dan jou hande voor jou mond kan sit oor die onbeskryflike grootsheid van die Skepper se handewerk. Hoe Hy met die aarde in Sy hand kan speel.

In daardie wêreld het mense ook nie gesê hulle kom vir terapie nie.

Stadig, op 'n rustige deurdagte wyse het hulle my eers opgesom. Oor maande my leer ken, my leer vertrou. Algaande het die verhale begin kom. Eers net vertellings van ondervindings en miskien dinge wat met ander mense gebeur het. Mettertyd, namate die verhoudings gegroei het, groter stories, dieper onthullings, werklike onthullings van die siel. Ons was in terapie! Hulle, en ek. Baie van hierdie verhale het in my studeerkamer afgespeel, maar baie daarvan, ek sou sê die meeste daarvan het afgespeel daar waar die mense is. Op die plaashuis se stoep. Op pad na die krale toe

en tussen die diere. In die voertuie tussen plase oor afstand, miskien voor die hoeveelste plaashek, waar 'n voertuig afgeskakel word en 'n gesprek van die hart plaasvind. In die verhale was daar 'n mengsel van onthullings, wonde, drome, vrese, kwellings, heroïese dade wat roep om erkenning, agterdog, trots, vrae na God en dalk 'n kreet van hulpeloosheid of verlorenheid teenwoordig. In die lig van my herinneringe aan die plekke waar hierdie verhale afgespeel het, onderskryf ek Andries Baart se "theory of presence" heelhartig. Om werklik kontak te maak en by egte verhale uit te kom, is dit goed vir die pastor en die lidmaat om in 'n alledaagse, prakties leefbare 'setting' te wees. Langs die sportveld en in die park en by 'n vendusiekraal, is 'n baie goeie plek vir pastorale terapie.

Hierdie verhale het 'n geweldige aanspraak op my lewe gemaak. Dit het 'n aanspraak op my verbeelding gemaak. Ek moes dinge 'sien' wat ek nog nie gesien het nie. Die dialoog het ervarings, belewenisse en betekenis vir my oopgemaak waartoe ek nog onbekend was. Daar was vanselfsprekend ook geweldige binnegesprekke in my aan die gang. Wat beteken dit? Wat sê hierdie inligting vir my? Hoe het dit gelyk op die plek waar sy van praat? Hoe moes dit vir haar gevoel het? Ek wou baie graag by betekenis uitkom, en hiervoor moes ek my verbeelding onophoudelik inspan en ontwikkel. Ek moes werk met taal as gesproke, net soos dit aangebied is, sonder 'n formele taalteorie of die luukse van geordende geskrewe taal. En dit was 'n opwindende, skeppende aktiwiteit, deurweek in verbeelding.

En daar, in die Kalahari, wás spasio en ruimte vir stilte, vir betekenis-skepping, vir integrering en nadenke en verbeelding. Daar was in daardie wêreld letterlik en figuurlik ruimte vir storie-

*In dialogue, meaning is jointly produced
in the space between speaker and
listener.
Trimble*

ontwikkeling. Die aard van die kommunikasie was nie kletsend en babbelend gejaagd nie. Dis 'n stadige praat, met gelaaide stiltes wat nie maklik vir die mense spanning bring nie. Hulle is gewoond daaraan om te wag vir 'n antwoord, 'n hele rukkie te wag voor daar verder vertel word. En hierdie

tempo van vertel, het veroorsaak dat die inhoud van die verhale soos 'n sagte reën in my verbeelding kon insak en dit kon deurweek.

4.3 IN DIE SKADUWEE VAN DIE MAGALIESBERG⁶

En toe, breek daar vir my 'n fase aan van voorstedelike, gesofistikeerde, oorwegend professionele mense. Dit is anders as my vorige twee werkplekke. Hier in die voorstedelike gebied van mense met hoë mure om hulle eiendomme is daar 'n baie hoë premie op privaatheid. Besoeke slegs per afspraak. Trane word agter donker brille weggesteek en daar word binnetoe gehuil. Daar word van lig tot donker gewerk in lugversorgde plekke waar jy nie buitentoe kan sien nie. Jy moet ook nie uitkyk nie, want jy moet werk. Daar heers 'n ongeskrewe reël dat produktiwiteit en finansiële voorspoed die hoogste strewe is. Die mens binne die mens, is van minder belang as sy uitsette. Hier is fatsoenlikheid en styl, belangriker as deernis. Maar ook hier is egte verhale van wanhoop, moedeloosheid en uitsigloosheid, wat roep om pastoraat.

Ek moes tussen hierdie drie verskillende wêrelde leer onderskei, ek moes myself uitvra, kopkrap en die verhale probeer posisioneer. Daar is baie sterk aanspraak op my verbeelding gemaak. Ek moes in my kop sekere voorstellings maak om die kloutjie by die oor te bring. My in sekere prentjies, situasies en omstandighede indink om te probeer verstaan.

4.4 KULTUUR EN SUBKULTUUR

Die drie leefwêrelde het baie kulturele en sub-kulturele blootstelling gebied.

'n Aspek wat besonder baie bygedra het om my eie verbeelding te verryk was om mense uit verskillende kulture en subkulture se verhale aan te hoor. Daar was die straattaal, vertelstyl, eiesoortige uitdrukkings en leef en denkstyl van die mense wat op die 'outers⁷' is. Dis die boemelaars of 'outies'. In die middestad het ek ten minste vyf van hulle per dag te woord gestaan sewe dae 'n week, en hulle beskrywings, behoeftes en gewoontes goed leer ken. Daar was die milieu en leefkuns van die mynwerkers, met eiesoortige roetines en gebruike waarvan ek moes weet om die verhale te kan verstaan. Daar was die subkultuur van die woonstelbewoners, met sekere optredes rondom

privaatheid en stilte en wegneem van vullissakke, die uithang van wasgoed, ontspanning en die spel van kinders. In die middestad was daar ook die leefwyse van die manne van die swaar industrieë. Manne wat in die gietery en smeltery gewerk het en sweisers. Sal ek 'n spesifieke dag vergeet?

Ek het gedeel in 'n arm man se leed wie se vrou ernstig siek was, en wie se agtienjarige seun toe so pas tot tien jaar gevangenisstraf gevonniss is. Dit was rou, dit was seer. Hy het in die gietery gewerk, in die aande asvaal en swart van die swart gietstof by die huis gekom, na 'n uur se stap van die werk af. En toe, op 'n dag, ontvang ek 'n geskenk; 'n gepoleerde gietysterplaatjie met my titel en naam daarop. Dis vir my kosbaar.

Dan was daar die baie interessante subkultuur van mense wat van die grond leef. Veeboere, met hulle afhanklikheid van die weer, die afsondering op die plase en geweldige afstande wat sy eie gebruike en leefwyse meebring. Spraakprosedures oor die Marnet radiostelsel, veiligheidsbewustheid en etiket van wat aanvaarbare gedrag is en wat nie. Daar was die subkultuur van die polities ver-regse Afrikaner, die kultuur van volbaarde en kakie klere met baie spesifieke diskoerse wat nougeset uitgeleef word. 'n Mens moet die uitdrukkings, grense, diskoerse en gewoontes van die mense goed ken om die stories te kan verstaan. Amper meer interessant as al die genoemde blootstelling, was die voorreg om met die Noord-Kaapse Kleurlingbevolking paaie te kruis. Grappe, spreekwyses, uitspraak, humor en baie ander edelstene was my beskore. Om Kerk te hou, om troues en begrafnisse te lei. Die sang, die rou, die klag, die ongeïnhibeerde vrolikheid en uitdrukking van vreugde of aggressie, die etiket rondom eerbetoon en openbare spraak. Die tragiese, raserige en onstuimige gevolge van 'n samelewing wat byna in sy geheel alkoholafhanklik is, het maandeliks rondom pensioendag soos 'n somber kombors rondom 'n gemeenskap gehang. Dit was 'n massiewe voorreg om so 'n gemeenskap goed te leer ken, en die mengelmoes van stories dan agter 'n toe deur te kon aanhoor. Pastoraat vir 'n gemeenskap. Daar was ook die subkultuur van die lede van die Suid-Afrikaanse nasionale weermag, met sy geweldige groot operasionele basis by Lohatla. Die diskoerse te sien van gesag en rang en sosiale interaksie, die kursusse en

hoe 'n instelling oor kultuurgrense 'n baie sterk samehorigheidsgevoel kan skep. Ek noem die voorbeeld van die voormalige 32 Bataljon se lede wat uit baie verskillende bevolkingsgroepe, onder andere swart lede van die Ovambo stam in Namibië, wat eintlik vlot Portugeessprekend is, bestaan het. Daar het sowat honderd en vyftig gesinne van hierdie voorheen prestige Bataljon, binne een kilometer van my huis gewoon, en ek het baie van hulle in die huwelik bevestig of begrawe. Sodoende leer 'n mens 'n subkultuur goed ken, en die ontsaglike kultuurverskille, soos byvoorbeeld dat 'n vrou onder geen omstandighede met 'n man oogkontak maak binne daardie kultuur nie. Om handgemeen te raak of 'n vuurwapen af te vuur, was deel van die mans se alledaagse bestaan.

Kennis van die verskillende kulture, die verskillende segswyses en gebruike, was vir my noodsaaklik om die verhale in die pastoraat te begryp.

As ek terugdink, dan is dit verstommend hoe verbeeldingryk en ken sketsend die mense hulle verhale vertel het. So duidelik dat ek, wat nie daar by die toneel waarvan hulle vertel, was nie, 'n redelike goeie voorstelling kon vorm waarvan hulle vertel. Die Noord-Kaap was by uitstek verhaalgebied. Dis ín om te vertel. Dis ín om met groot detail, dramaties, luidkeels, met handgebare, te vertel. En ja, die kleurlinge by name kon 'n ding duidelik beskryf. Hulle verhale was skokkend, verrassend, veelsydig ongeïnhibeerd, en verbeeldingryk, en het die pastoraat vir my in 'n enorme, lewensverrykende ervaring omskep.

Ek skets hierdie agtergrond om duidelik te kenne te gee dat my lei nie skoon is nie. Ek is bevooroordeel in hierdie navorsing, ek het 'n 'interesse'

Daar is ten minste twee in die boot as die deur vir pastorale terapie dig getrek word. Laat ons albei se verhale navors!

(Habermas 1972:191). Ek het belang hierby, ek is deur verbeelding in pastoraat beïnvloed. Ek dink nie die mense wou graag vir my 'n verbeeldingryke storie kom vertel nie. Maar baie van hulle hét! Hulle het nie gaan sit en gedink ek moet môre dominee toe gaan, hier gaan ek so sê, daar gaan ek so act nie. Hulle het net hulle verhale vertel. Daar is op veelvoudige maniere van dramatisering, gesigsuitdrukking, gebare, emosie en stemtoon

gebruik gemaak om die stories in te klee. Metafore, simbole en taal is ingespan om werklikhede te skets en oor te skets. Ek moes, noudat ek terugdink, my verbeelding ruim gebruik. Ek het gebruik gemaak van metafore, simbole en taal, om te poog dat dit blyk dat ek verstaan, om na nuwe moontlikhede te help soek. Soos die mense, het ek ook nie my insette vooruit beplan nie. Ek het net deelgeneem, geluister, gereageer. Sonder dat ek dit so verstaan of bepeins het, gewet het, het verbeelding 'n groot rol in my pastorale terapie gespeel.

En toe kom 'n dag, 'n dag waarop, deur een stelling, ek 'n verband tussen verbeelding en pastorale terapie aangevoel het. Dis die dag waarop die stelling van

*We live under the same sky, but we
don't have the same horizon.*

Konrad Adenauer

Brueggemann, (1993:120) "telling a past, dreaming a future", onder my aandag gekom het. Sedertdien, vir vyf jaar lank, is hierdie stelling, waarin implisiet die verband gelê is tussen verbeelding en pastorale terapie, my daaglikse metgesel. Die nagevolge van hierdie stelling, en die opbrengs wat daaruit na vore gekom het, laat my vandag hierdie storie vertel.

Sedert my belangstelling in Brueggemann se werk, en die navorsing en nadenke wat daaruit gespruit het, jaag ek verbeelding bewustelik na. In 'n breë, algemene sin het ek probeer uitvind wat wakker regtig my eie verbeelding aan. Ek het teruggedink aan my kinderdae, aan spel, aan plekke en ervarings, en besef hóé deurweek, volgepak en verweef my gedagtes en ervarings met verbeelding is. Ek het begin oplet na hoe effektief die adverteerders, digters en filmmakers verbeelding gebruik. Ek het opgelet na argitekte en binnehuis versierders en blommerangskikkers en tuintuitleërs en winkelbestuurders en talle ander mense, die koerantverkoper, se energieke, verbeeldingryke, uitinge. Ek het opgelet na hoe kreatiwiteit ons samelewing deurvloei en hoe geweldig groot die ekonomiese gevolge kan wees vir mense wat vindingryk, alternatief en verbeeldingryk kreatief optree. Ek het gewonder of hierdie opsigtelike reus van die samelewing, verbeelding, ook in literatuur oor pastoraat 'n beduidende rol speel. Ek het boeke oor pastoraat geles, en

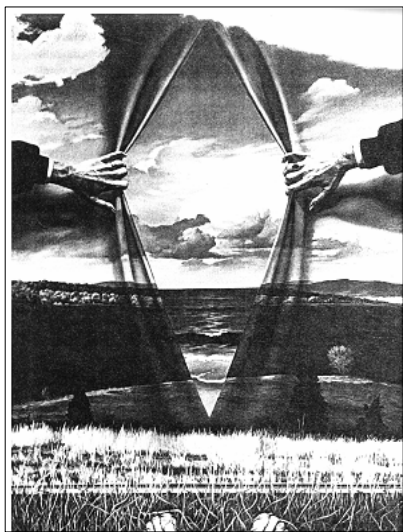
opgelet vir verbeeldingryke denke. Toe het ek met mense wat pastoraat ken, begin gesels om verhale oor verbeelding in terapie te versamel.

5 SES EIE ERVARINGS VAN VERBEELDING IN TERAPIE

Was mense tydens terapie met my kreatief en verbeeldingryk? Ja, situasies van mense en hulle verhale is uiters uniek. Ek herinner my aan tallose terapeutiese verhale waarin mense skeppend, vindingryk en verbeeldingryk met die inhoud van hulle lewens omgegaan het. Ek vertel ses verhaaltjies om my ervaring van verbeelding in terapie toe te lig. Dit is enkele van honderde soortgelyke ervarings. Ek kies vir hierdie ses verhaaltjies, omdat ek die situasies goed onthou, en die verhaaltjies my baie sterk aangespreek het. Ek noem hulle die Krimpvarkie en die gordyne, die SMS en die modder, in die bek van die tier, husse het nie oë nie, ek vertrek nou, en 'n lens kan jou breek.

5.1 DIE KRIMPVARKIE EN DIE GORDYNE

Sy was 'n verpleegsuster in haar vyftigs. En toe hoor sy die nuus wat nie een van ons graag wil hoor nie, "Jy het kanker". Aanvanklik het sy baie weerstand gebied, maar uit die aard van haar werk en jarelange ondervinding het sy besef dis 'n vinnige een. Sy het nie vir behandeling gegaan nie en het in enkele weke geweldig

uitgeteer. Ek onthou die keer toe ek vir die eerste keer huis toe genooi is om te kom lees en bid. Die atmosfeer was somber en dik, soos in 'n huis waar die dood 'n stille gas is. Die twee dogters, wat tuis was en die saggearde gryskop het besef sy is besig om te sterf. Toe ek na die kamer gebring word, was die gordyne togetrek en die lig was swak en broos, soos die tener liggaam op die bed. Sy het in die fetus posisie gelê, opgekrul soos 'n krimpvarkie. Die pyn, die lig, die lewe en alles

het net te veel geword. Hoe geskok was ek nie om hierdie heilige ruimte te betree waar 'n eens streng ma van vier dogters nou tot 'n klein bondeltjie opgekrulde bene gereduseer is nie? Maar haar stem was helder en kalm, tevrede. Sy was 'n mens wat saggies lê en roep het na die doodsengel. Ons het gelees en gebid. "Bid asseblief dat God my kom haal, ds, ek wil nou gaan." Enkele dae later het sy net voor dagbreek vir Pappa wakker gefluister met 'n versoek. "Pappa, maak vir my die gordyne wyd oop soos ek dit altyd gedoen het!" Hy het, en sy het gesterf.

By die begrafnis kon die vier dogters en familie praat oor 'n vrou wat flink, energiek en vol lewenslus soggens baie vroeg die gordyne wyd oopgepluk het. Laat die lig, die dag, die voëlsang, die lewe en die geur van die vroeë oggend instroom, was haar filosofie. Dis, oggend, tyd om op te staan, dis tyd om voluit te leef.

In my en haar mense se oë, sal sy nie net onthou word as die krimpvarkie nie, maar ook as die vrou wat die gordyne wyd oopmaak, en vertrek...

5.2 DIE SMS EN DIE MODDER

Ons het gedurende Februarie, tydens een van die geweldigste reënmaande in die geskiedenis van Pretoria ingetrek. Dis mos net hoe dinge werk, want ons was omtrent twee weke in die huis op die hoek toe die stadsraad besluit om 'n groot afvoerpyp deur die woonbuurt aan te lê. Wat nog 'n groter verrassing was, was die besef dat die pyp sou draai presies op die hoek waar ons woon! 'n Slootgrawer het aan die westekant sowel as die noordekant van die erf 'n sloot van ongeveer een meter wyd en drie meter diep gegrawe. En daarmee saam die reën. Roesbruin modder, oral. Die sloot was pas toegestoot, toe sy die aand met haar motor op die sypaadjie stop. Wel, enkeldiepte in die modder. Ons gesprek was moeisaam en seer. En sy is daar uit, met skoene wat dik, ek bedoel baie dik aangepak was met roesbruin kleigrond. Sulke bondels. Ek het opreg jammer gevoel, en verskoning gemaak. Ek onthou hoe die motortjie so gly, gly uit die pap en sopnat modderbad vertrek het. Ons het meermale weer gesels. Intussen het ek en Mari die sypaadjie sorgsaam ontwikkel. Gras geplant, sement en plaveisel gelê, en les bes, 'n aantal deurgesaagde logs geplant as trapplek tussen plante en beddings. Toe kom

sy weer, en dit reën weer. Ons stap uit, maar hierdie keer droogvoets. Sy het gerieflik op die boomstomp-paadjie tot by haar motor gestap, wat op die skoon, hoewel nat parkeerplek gestaan het. Die volgende oggend kry ek 'n SMS. "Thanx, just as logs help stepping over mud, so talking helps stepping over my pain."

5.3 IN DIE BEK VAN DIE TIER

Oom Andries is een en tagtig. Hy is lewenslustig, energiek. Maar vandag is dit 'n ander storie. Sy knie-operasie, die kanker nuus en die klein inperkende kamer, anders as die wydtes en ruimtes van sy plaas, maak hom terneergedruk. Hierdie ding het hom meer gevang as wat hy gedink het. Dalk sal hy nooit weer hier opstaan nie. Hy is hartseer, ongelukkig en besorg oor die toekoms. Toe hy my sien, is hy aangedaan. Sy stem is bewerig en ontnem van die kenmerkende selfvertroue. 'n Traan loop oor een wang. Hoe dit gekom het, kan ek nie onthou nie, maar hy was weer aan die vertel. Amper vyftig jaar gelede het 'n tier verwoesting gesaai onder die boere se vee. "Ons het sy spoor gevat." Met presiese detail vertel hy: van die honde, sy maats, die wind, die bakkie met net twee ratte vorentoe, die terrein, alles. So duidelik dat ek dit kon sien.

"En toe het hy uitgespring, en reg op ons afgely. Ek het alles gelyk gedoen; gestop, uitgeklim, my Leemetford uitgehaal, aangelê. Daar was nie tyd nie. Met elke sprong het hy gesê ha-ha-ha. Sy bek was wyd oop. Sy geel oë het op my geblits. Op dertig voet het ek hom geskiet, reg in sy oop bek, morsdood." Hy bly stil... Ek sit ook oopmond. "Ja Dominee", sê hy nadenkend, vonkeloog, "op my dag was ek 'n knap skut".

Hy was beter, en ek ook...

5.4 HUSSE HET NIE OË NIE

Ek en Mari is genooi om op Ellisras te sing. Daar was 'n versoek van ons gasvrou, "Bring asseblief vir mev. Hus⁸ saam, sy is ons gasspreekster." 'n Adres is gegee. Toe sy die deurklokkie beantwoord, het ek na 'n paar sekondes besef sy is blind. In die motor was die atmosfeer onmiddellik gesellig en heerlik. Sy het heelwat gepraat, en ons het gekuier soos ou bekendes wat mekaar jare laas gesien het. En toe vertel sy die husse se storie. Haar kategeseklas het gevra wat se ding 'n hus is, en in haar voortvarende en opgeruimde aard het sy onderneem om die volgende week 'n hus saam te bring! By die huis het sy haar twee blinde susters gebel en hulle het laggend bespreek hoe 'n hus dan moet wees. "Hy het lang ore", sou een sê, "en hy is sag en dierbaar en liefdevol", sou die ander byvoeg. So is 'n hus 'ontwerp'. En toe is daar by sy oë gekom. Tot hiertoe het die blinde susters geweldig pret en plesier gehad met hierdie gedagtes, maar wat van die oë? Nadat heelwat opsies bespreek is, het sy met 'n voorstel gekom. Husse is soos ons, hulle kan nie sien nie. Husse het nie oë nie, hulle kyk met hulle harte! Sodoende is 'n lieflike, minlike sagte speelding ontwerp, met 'n klein brilletje, sodat 'n mens weet waar sy voorkant is, sonder

Geagte mnr. Fortune, wanneer jy op die lug is, sien ons.

-Telegram van die Huis van Blindes, aan die krieket kommentator Charles Fortune oor sy beskrywende kommentaar.

oë en met lang ore. Die hus is Sondagskool toe gevat, en die kinders was baie in hulle skik met die hus en sy lang ore! Ellisras toe was die pad kort, met 'n klein nattigheid in die oë, en die toespraak met talle gedigte wat uit die kop onthou is, was iets om na te luister. Hierdie blinde vrou ontvang nie terapie vir blindheid nie, sy deel genesing uit vir mense wat vergeet het dat jy met jou hart kan kyk.

5.4.1 EK VERTREK NOU

Frans Goussaard⁹ het sy Heiland leer ken. Letterlik en figuurlik. In 1935 het hy met sy agtienjarige vrou, twee muile en 'n wa, sestien bokke en 'n melkkoei na die weste toe getrek. Getrek na 'n bestemming wat hy nie geken het nie. Getrek na 'n vier duisend hektaar stuk aarde toe sonder omheinings en

kampe in 'n radius van meer as honderd kilometer. Geen paaie, geen huisvesting, niks. Toe hy reken hy is min of meer op die plaas wat die kaart aandui, het hy 'n paar sinkplate teen 'n Witgatboom staan gemaak. Dit sou voorlopig 'huis' wees. Nie lank nie, of die eersteling is gebore. Die bokooi moes byderhand aan 'n boom vasgemaak word, want Jaatje het nie melk gehad nie. Dit was uithoujare, geloofsjare. Meer as tien boorgate is geboor voor daar water gekry is. Al wat jy kon doen, is om te bid en te glo. Na sestien jaar daar, is hy een oggend beseer. Hy het van die windpomp afgeval, en sy rug beseer. Die dokter het gereken hy sou verlam wees. Maar hy het vier kinders en 'n vrou gehad! Hy moes sorg. Hy het gebid. En God het gehoor. Na maande se lê het hy weer gekruip, sy werk gedoen. Later weer leer loop.

Na 'n lang en vol lewe, 'n lewe wat respek van die gemeenskap afgedwing het, 'n lewe vol nederigheid en integriteit en kinderlike geloof, het hy tot die dood

When nothing is certain, everything is possible!

Margaret Drabble

toe siek geword. Op vier en tagtigjarige ouderdom, in sy huis het hy een oggend vieruur moedig sy kop van die kussing gelig. Hy het Jaatje se hand gedruk en duidelik gesê: "Mamma, ek vertrek nou".

En hy het...

5.5 'N LENS KAN JOU BREEK

Gerhard¹⁰ se seun is ook polisie toe. Soos sy pa, het hy die verwagting gekoester van 'n goeie, eerbare loopbaan. Hy het baie goed opgang gemaak in die speurdiens. Aangesien fotografie een van sy belangstellings is, het hy 'n oorplasing na die fotografiese afdeling gevra. Sy aansoek was suksesvol. Na twee jaar kon hy nie meer nie. Die fokus van die kamera op die allergrusaamste tonele het hom gebreek. Die beelde het hom gebreek. Hy is in 'n senukliniek opgeneem en is op nege en twintigjarige ouderdom uit sy werk ontslaan. Sy loopbaan was op 'n einde. Hy ontvang pastorale terapie; dit gaan beter...

Hierdie is stukkies van aksieverhale van verbeelding in pastoraat, wat my lewenspad gekruis het. Daar was tallose ander. Ek vertel hierdie ses wyd uiteenlopende kortverhale om te sê dat verbeelding by mense, in my as pastor se kontak met hulle binne 'n terapeutiese konteks, vrylik en ruim tot haar reg gekom het. Daar waar die mense is, lééf verbeelding. Die terapeutiese wêreld, is een van die speelplekke van ryke verbeelding.

6 VERHALE VAN MEDENAVORSERS

Nou volg die verhale van my medenavorsers oor hulle interaksie met verbeelding in pastorale terapie. Ek beskou my onderhoude met hierdie mense as 'n gebeure. Dit is dinamiese, lewende en onherhaalbare gebeure. Ek verstaan ons gesprekke as verhalende, verbeeldingryke, pastoraal terapeutiese gesprekke. Dis daarbenewens navorsingsgesprekke.

By elke gesprek vertel ek iets van die akteur, die motivering waarom hy of sy ingesluit is in die navorsing, en dan 'n verbatim weergawe van ons gesprekke.

6.1 DIGTERSKILDER¹¹

BEKENDSTELLING

Ek kies hom as medenavorser omdat hy oor sewentig jaar oud is. Hy is oorgewig. Hy rook en drink en sy taalgebruik is ongehoord in kerklike kringe. Hy is tot 'n rolstoel ingeperk en is 'n kunstenaar. Hy is 'n ongehoorde, ongewone stem. Iemand aan wie die samelewing en navorsing maklik kan verbygaan. Hy is uniek, temperamenteel en snydend krities aan die hand van ragfyn waarneming. My aanvoeling was dat ek, en ons almal, iets by hom kan leer insake verbeelding in die pastoraal terapeutiese situasie. Ek vertel kortliks hoe hy my medewerker geword het.

*Every act of creation is first an act of
destruction.*

Picasso

Ons was skaars in die nuwe gemeente toe ons genooi word vir ete. Niksvermoedend het ons die huis met die klein venstertjie in die voordeur binnegestap. 'n Vriendelike, gulhartige ontvangs het ons by die deur gekry,

maar niks het my voorberei vir die aand wat sou voorlê en die nagevolge van hierdie besoek nie. Ek het nog nie vantevore in so 'n vertrek ingestap nie. Die goudwarm beligting afkomstig uit kosbare antieke gekerfde hout staanlampe, keurig en met 'n kunstenaarshand gerangskik in die vertrek. Die donkerblou en geel en rooi van die skilderye, beslis 'n dertigstuks sprekende aansprake teen die mure, kosbaarhede uit verre lande en beeldhouwerke. Ja, iets meer oor die skilderye. Die Christusse, die oë, jeugdigheid en lyding en bejaardheid en heelal en sterre die hande en voete, die lyne van vrouefigure; o, dit alles het my stil verstom in eenvoud weerloos gelaat. Die onmiddellike kontak en aanklank. Toe, deur die loop van die aand die vele aanhalings en later, na wyn en goeie eksotiese keurig bereide kos, die voordra van gedigte. Self geskryfde gedigte oor die lewe, mooi, deurleefde werk van gehalte. My sisteem het letterlik en figuurlik daardie aand te veel gekry om te verwerk. En dit sou nie eintlik verander nie. Nou, na jare, is die intensiteit van intellek en uitdaging en retoriek en voorlees van haikoes¹² steeds elke keer 'n belewenis. Intens die kontak met hierdie ontsettende veeleisende individu, maar telkens die ervaring dat ek hier met iemand buitengewoon te doen het. Iemand wat sien en hoor in die nag, wat skryf en praat en skilder en eet en drink en reis en vertel en lééf met passie. Iemand wat selfs op sewentig so intensief en veeleisend leef dat veertig minute in sy teenwoordigheid my eers noodsaak om te gaan nadink en herstel. Daar word steeds gedigte geskryf, altyd skokkend nuut. En die skilderye ontspring nog daagliks soos fonteine. Hy het ongeveer drie duisend werke geskilder. Hoeveel hy geskryf het, kan ek nie eers raai nie. Sy vermoë om te sien, het my so gefassineer dat ek net met hom 'n onderhoud of ses oor verbeelding móés hê. Toe, onverwags die tyding van kanker en 'n operasie. 'n Skeefgeloopte operasie in die sin dat hy toe 'teaterkiem' kry, en vir honderd twee en tagtig dae in die intensiewe eenheid van 'n hospitaal deurbring. Ek, en die res, het gevrees vir sy lewe. Dit het sy nagevolge gehad, soos dat hy in 'n rolstoel gekluister sit, maar sy gees is nie vernietig nie. In minder as ses maande, het hy meer as honderd skilderye geskilder. Dit, uit die rolstoel. Wat meer verstommend was, was die spesifieke reeks kruisigings. Dit het my net méér as ooit tevore laat besef, hierdie man sien dinge. Ek wou meer daarvan weet, en het hom uitgevra.

REDES VIR INSLUITING

Hy is uitsonderlik uniek. Hy is baie uitgesproke, en leef 'n totaal buitengewone lewe. Hy is bejaard, maar leef met die energie en spoed van 'n vyf en twintigjarige. Hy is die anti-stem van hierdie navorsing. Iemand wat anti-kerk, anti-ampsdraer, anti-georganiseerde godsdiens is. Wat sê dat hy nog nooit terapie ontvang het nie! Iemand wat met talle predikante, oor baie jare en baie gereeld intellektuele en aktuele sake bespreek het. Hy het van die lewe, heelal, dood, verlossing, angs, liefde, strewe, hemel, pyn, armoede, verwerping, sonde, seks, vriendskap, gedigte, musiek, teologie en nog baie ander dinge gepraat en geskryf en geskilder, en het reaksie van pastors op al hierdie dinge ontvang, en tog beweer hy dat hy nog nooit vir terapie was nie!

Die talle onderhoude, gesprekke en gedagtes wat ek by hom insake verbeelding ontvang het is te omvangryk om te plaas. Uit ure se kontak insake hierdie onderwerp met hom, lig ek slegs twee gedagtes uit. Die eerste is dat hy die misterie van die onderwerp deurgans gehandhaaf het. Die tweede is dat hy by geleentheid antwoord op my vraag: "Bring die skilderwerk verligting vir jou stryd?"

Digterskilder: Die skilderwerk help tot 'n geringe mate, maar wat werklik 'n verskil maak is wanneer ek skryf, wanneer ek dig. Die woorde, die keuses, die moontlikhede, ja dit maak 'n groot verskil. Ek ervaar 'n geweldige mate van verligting wanneer ek dit uitgeskryf het. Uit my sisteem uit. Duidelik en helder weg van my af geplaas het. Dit bring werklike bevryding.

Om iets van hom te vertel, plaas ek een van sy gedigte, met twee grepies uit van sy ander gedigte, en 'n skildery.

PORTRET¹³

Laat ek my voorstel

amper oud

volrond

'n roker

'n drinker

'n skilder

*'n manie vir musiek
'n lekkerbek
'n leser
'n reisgenoot.
Maar as 'n oupa
is ek anders:
ek vergeet myself
ek kla nie
ek laat my trap
ek onderbreek
my mooiste simfonie
ek deel my lekkerste
stukkie kos
ek gee nie om
as my dutjie onderbreek word
ek speel saam
en luister so graag
as sy grootogig
my vertel van monsters in die nag.*

EK BEWE ¹⁴

*Hoekom staan en bewe
ek weer vanmôre
bang om te lewe
bang om verder as vandag
die toekoms in te kyk
Jy's altyd so 'n daadmens
het my ma altyd gesê
Jy sit altyd en lees
het my pa altyd gekla
Hou tog op met droom
sê my vrou tot vandag
Pa is my beste Pa*

*sê sy, my bruinoogkind
Strikke van die gees
word in 'n strik gevang
ek sit atonaal
outisties verwese
gevang tussen dade
wat te veel eise stel
ek bewe weer in die môre*

EK WEEN¹⁵

*Skink vol die kelk
kerf die speenvark
bak die kalf
smoor die soetpatat
en laat dit vonkel
in kristal*

DIE SKILDERY

Die dag na ons eerste ontmoeting, het hy in nege ure hierdie skildery geskilder. Dit is 1.2m x 1.2m groot. Dit beeld die engele-aankondiging, die geboorte, die laaste Avondmaal, die voetwassing, die gebed in Getsemane, die haan wat kraai, die verhoor voor Pilatus, die kruisdra, die Hemelvaart en sentraal die Kruisigingstoneel met die vroue prominent uit. Dit is die mees kompakte evangelie wat ek ooit ingekry het. Hy sê hy't met twee driehoeke, een van lig en een van donker, gewerk om simmetrie te bewerkstellig en om die weg van verheerliking en vernedering uit te beeld. Hy werk met kontras en balans, halvesirkels, en driehoeke. Die Koninklike pers, die rooi wat deur hierdie verhaal vloei. Met onthulling, sowel as verskansing van identiteit. Vir my, is hierdie 'n voorbeeld van 'n werk van verbeelding, van skepping, van kreatiwiteit, wat deur taal, deur verhaal, gestimuleer is.

Ek plaas net die skildery. Dit is vir jou om te oordink wat die Groot verhaal, die kuier van 'n predikant, die klein verhaaltjies van 'n man, verbeelding en kreatiwiteit met mekaar te doen het.

6.2 KANARIEMAN¹⁶

BEKENDSTELLING

Kanarieman is ongeveer vyf en veertig jaar oud. Hy is getroud en het twee kinders. Hy is gemeenteleraar in 'n makro gemeente en het 'n spreekkamer. Hy is energiek, sportief, en is lief vir lees, fliëk, akademie en sport. Hy het 'n baie groot belangstelling in mense en kuier graag en entoesiasies. Die lewe is vir hom mooi. Ek kies hom omdat hy ervaring het van narratiewe terapie, en

ek vol verwagting was dat hy sou kon uitwy oor die funksie van verbeelding tydens sodanige terapeutiese gesprekke.

VERBATIM GESPREK

Ek het vir 'n onderhoud na sy spreekkamer gegaan, en was aangenaam verras met die atmosfeer, musiek en die gemaklike omstandighede wat doelbewus geskep is om ons onderhoud te huisves. Ons het eers inleidend gesels, en ek plaas 'n gedeelte van die gesprek wat spesifiek rondom verbeelding gesentreer het. Die gesprek word verbatim weergegee, daarom is die taalkonstruksie en woordgebruik presies soos ek dit op band vasgelê het.

JOEKIE: Jy werk al vir vyftien jaar met verbeeldingryke stories in die spreekkamer. Was al die stories gelyk, of was sommige meer gelaai met verbeelding? Is daar spesifieke verbeeldingryke verhale wat jy onthou, wat uitstaan?

Kanarieman: Daar was beslis vir my unieke belewenisse. Na altwee kante wat verbeelding werk. Daar was in die spreekkamer baie teruggekyk, onthou en vertel van dinge wat gebeur het. Daar was ook soms gesels oor toekomsdrome.

Ek dink byvoorbeeld aan die tyd toe ek by Castle Carey¹⁷ gewerk het. Daar was 'n vrou wat vertel het van die polisie wat haar by die skool kom haal het. Sy was in standerd drie. "Kom, jy moet jou ouers kom uitken." Toe hulle by die lykhuis kom en die laai ooptrek toe lê daar letterlik twee bondels vleis. Sy het haar ma aan haar trouing en haar pa aan sy horlosie herken.

Sy het met daardie beelde grootgeword. Dis my ma en my pa. Dit was vir haar te veel en sy het 'n alkoholis geword, waar my pad met hare gekruis het. Sy was op daardie stadium agt en veertig jaar oud. Ons het met terapie begin en sy het my die storie in detail vertel. Ek het geluister en in die proses van vertel het daar sekere dinge in haar losgekom. Mettertyd het ons daartoe gekom om te sê hierdie prentjies in jou kop van twee bondels vleis is nie regtig jou ouers nie. Dis twee liggame wat onherkenbaar vermink is. Hulle is dood. By geleentheid het ek gevra dat ons saam begraafplaas toe gaan, en gevra dat sy 'n foto van haar ouers saambring. Ons het gaan sit langs die graf en

gesels. Ons het gesels oor haar ouers, oor wat sy van hulle onthou, en dikwels na die foto gekyk. Mooi herinneringe is opgeroep...

En hoe sy weer perspektief gekry het deur terug te dink... Hierdie mense op die foto, en weer vorentoe te dink... eendag sal ek hulle in die hemel sien. Ek gaan twee mense sien wat gelukkig is, wat heel mense is. En ek dink dit was die wonderlike van die proses. Sy is weg en het verander.

Ons kon saam 'n pad loop, ek het deel van haar storie geword, ook haar storie van 'n nuwe toekoms, van 'n verwagting. Ek gaan weer my ouers sien.

JOEKIE: Dink jy die foto het gehelp?

Kanarieman: Ja, beslis. Dit het belewenisse losgemaak. Hoe hulle met haar gespeel het... Ek wil amper sê *sweet* goeie herinneringe. Sagte, teer emosies het na vore gekom... (bepeinsing)

JOEKIE. En toe het jy saam met haar op daardie wandelgang gegaan. En hierdie mooi herinneringe het na vore gekom?

Kanarieman: Ja, ja.(sterk bevestigend) In een van die eerste sessies het ek gevra bring 'n foto saam. Later het sy die hele fotoalbum saamgebring en ons kon kyk na tye soos toe hulle in die wildduin was en ander lekker dinge gedoen het. Snaaks, die foto's het die prentjie net soveel verbreed. Ander familieleden en mense wat naby hulle geleef het het na vore gekom, en nog meer stories.

JOEKIE: Jy verwys na prentjies in die kop. Hoe verstaan jy... ek wil amper sê... die geboorteplek van daardie prentjies?

Kanarieman: Dit word in jou kop gebore. Jy kan iets met jou oë sien en dan kom daar prentjies in jou kop. (vertwyfeling) ja... 'n.... Ek

dink ook in jou emosies, 'n blinde persoon kan ook prentjies vorm... sonder dat hy fisies 'n ding gesien het... Ek dink jy kan 'n prentjie proe... dis emosioneel... Dis aanvanklik denke wat in my kop gevorm word wat later

On all sides and in many fields the appreciation of the importance of the imaginative in the human picture of life – be it science, art, literature, history, theology, philosophy, sociology, etc. – is taking hold.

Murray

oorspoel in emosies. Soos ek proe 'n ding, ek ruik 'n ding. Reuk, ...as ek in 'n vertrek instap, daai reuk kan ervarings in my wakker maak. So ek vat hom op sy wydste. Hulle word sekerlik gebore in 'n ou se kop. Ja ... ek werk nogal baie in die spreekkamer met Romeine 8. God moet jou denke verander. My denke bepaal my emosies.

JOEKIE: En dan, jy sê jy werk in die spreekkamer baie daarmee. Werk jy self met prentjies? Werk jy met rede, of werk jy baie met voorstellings.

Kanarieman: Ek werk met die rede. Maar ek glo in beelde, in voorstellings. Ek laat baiekeer iemand huis toe gaan en sê gaan skryf vir my iets. Skryf, dink ek nog steeds is een van die beste terapeutiese metodes. Ander emosies kom na vore. Ek vra ook soms iemand moet iets vir my teken. Daai bord daar teen die muur (wys) gebruik ek baie dikwels. Ek hou daarvan om konsepte te verduidelik deur te teken. Metafore, dink ek is een van die beste hulpmiddels in terapie.

Soos in die Bybel. God my Vader, God wat 'n hen is. Ek het jare gelede 'n vrou gesien wat deur haar pa gemolesteer is, toe deur haar nefie en nog deur ander persone. En haar idee van God as Vader het net nie afgegaan nie, omdat haar pa en mansfigure haar lewe so verwoes het. Toe dink ek... Maar daar is ander metafore in die Bybel wat van God gebruik word soos hierdie hen, wat haar kuikens bymekaarmaak. En dadelik toe ek praat van 'n hen, met die kuikentjie wat so onder die vlerk uitloer en as daar seer en gevaar is kan hulle maar net weer onder die vlerk inkruip, die hartklop voel die warmte voel, toe was dit vir haar aanvaarbaar. Metafore dink ek ons kan baie goed gebruik in die praktiese teologie.

JOEKIE: Ek aanvaar dat mense jou kom sien met seer prentjies in die kop. Dis 'n geweldige verhaal van die meisie en haar ouers. Is daar ander verhale wat jy duidelik onthou?

Kanarieman: Ja, soms kom mense met verwronge prentjies. Soms is dit 'n prentjie in 'n doodloopstraat, en dit verduister jou hele toekomsverhaal.

Die lekker van die spreekkamer is om na hierdie verhale te luister.

'n Ou oom van omtrent sewentig is na my verwys. Hy het angsaanvalle gekry. Hy was al by verskeie terapeute en dit bly onveranderd. In die derde sessie sê ek toe ons haak vas. Ons vorder nie. Ek het sy verhaal gehoor en hy iets van myne, maar ons vorder nie. Toe sê ek gaan skryf asseblief vir my jou lewensverhaal. Toe hy weer kom, het hy agt en twintig bladsye geskryf! Ek vra toe, lees dit vir my. Toe hy so in die middel kom, toe hou hy op lees en ek sien sy ken spring. Ek vra, en nou?... die volgende oomblik toe kry hy trane in sy oë, en toe huil hy soos 'n kind. Hier sit hy, vir vyftig jaar het hy nooit emosie getoon nie, het hy afgestomp geraak en nou huil hy vir die eerste keer. Ek vra toe mooi, toe lees dit vir my, ek wil dit graag hoor. Toe gaan dit oor die tweede wêreldoorlog. Hy was negentien en in die groot veldslag van El Almein, toe het hulle sy broer langs hom geskiet, en hulle het hom weggevat. Hy het nie geweet of sy broer dood is nie. Hy het twee jaar later sy broer weer in Suid-Afrika gekry, hy was net sleg gewond. Maar onder daardie getraumatiseerde oomblikke het die beelde van lyke wat met *Caterpillars* weggestoot en toegestoot word 'n onuitwisbare indruk op sy gemoed gelaat. Dat daar tussen twintig en vyftigduisend lyke in die groot veldslae was, en die *Bulldozers* ry oor die opgeswelde lyke. Die mae en koppe wat bars as daar oor hulle gery word. Hoe die lyke hanteer is en die massas gewonde mense. Hy het seker gedink, nou het ek genoeg seer prentjies gesien, genoeg is genoeg.

Ons kon in groot detail oor sy trauma praat, en ek het my agtergrond as kapelaan by die valskermataljon gebruik om saam met sy storie in te leef. Hy het baie verligting gekry om te praat, te vertel van hierdie beelde, hierdie prentjies waarvoor hy nog nooit gepraat het nie, en verstaan hoekom hy daar 'geblok' het.

Hierdie oom het daarna sy angsaanvalle oorkom, en ek het hom aangemoedig om ook met sy mense van hierdie verhale te deel, en langs die weg van vertel, genesing te ervaar. Dit was 'n aangrypende verhaal...

JOEKIE: Kan die prentjies 'n verandering bring?

Kanarieman: Ek onthou hoeveel foto's ek gesien het van begrafnisse in my ouers se fotoalbum. By die ondernemer, by die kerk, by die graf. Dis alles prentjies wat aanmekaar gelas word om sin te maak van hierdie seer. Ek

onthou my pa het gesê dis deel van die manier waarop ons die dood verwerk. Dis hoekom ons die begrafnis afneem. Later, in gesprek, vra ons: onthou jy hoe ons die kis opgetel het, dis deel van die skoonmaak, die rustig raak, die ritueel om die dood te verwerk en nuwe hoop te gee.

JOEKIE: Jy verwys na hoop, is daar vir jou 'n verband tussen hoop en verbeelding?

Kanarieman: Beslis, partykeer is dit al wat 'n mens deur 'n krisis kan trek, prentjies van hoop. Ons fokus baiekeer te min op die toekoms. Ek het al hier gesit met mense wat swak verhoudings met mekaar gehad het. Byvoorbeeld 'n seun wat sy ma doodgeskiet het. Hy het gereeld met 'n .22 kaliber teiken geskiet, en na 'n rusie het hy sy ma geskiet. Die kind het sy ma geskiet omdat hy haar so gehaat het. Hierdie ma het die boetie voorgetrek, en die seun kon nooit niks regdoen in haar oë nie. In 'n oomblik van swakheid het hy die pistool gevat en haar geskiet. Sy prentjie van sy ma was dat hy die swartskaaap was, nooit goed genoeg nie. Hy het baie skuldgevoelens beleef omdat hy haar geskiet het, en met baie vrae geworstel. Omdat daar bewyse was dat sy hom stief behandel het, is hy vrygespreek.

In een van die sessies het ek gevra: “As jou ma vandag hier sou sit, wat sou jy vir haar wou sê?” Hy het 'n baie interessante ding gesê soos: “Mamma, kon jy nie net eenkeer gesê het jy's lief vir my nie?” Ek het daarop gewys dat alles eindig nie hier nie. Eendag sal jy weer jou ma sien. Hy sal vir haar kan sê: “Jammer Mamma”, en sy sal vir hom kan sê: “Ek is lief vir jou, my kind.” Alles sal anders wees. Hy kon hom daarin inleef, en geweldig baie troos uit die prentjies wat hy in sy kop van hom en sy ma in 'n herstelde verhouding voorgestel het, put. Hy kon nie onmiddellik werk kry nie, omdat hy 'n rekord gehad het. Hy het toe in daardie tyd begin skippies maak en verkoop. Hy het vir my daardie skippie gemaak en gesê: “As Oom die skippie sien, dink aan my”. Hy is vandag drie en twintig en het gaan swot en het 'n goeie werk en dit gaan goed met hom. Saam het ons 'n ander inhoud aan sy storie gegee.

Die oplossing kom nie noodwendig volgens logika nie, maar jy moet soek na 'n *unique outcome*. Jy moet baie werk doen om by daardie blink dingetjie uit te kom. Wat ons noem *panning for gold* om by die uitkoms uit te kom.

JOEKIE: Soek jy spesifiek vir daardie stukkie goud, of dink jy dis 'n natuurlike proses dat die persoon self die blink dingetjie uitlig?

Kanarieman: Dis ons werk as terapeute om op te let en te soek vir die stukkie goud of die diamant. Ek sê altyd dis die werk van die Heilige Gees. 'n Persoon vertel sy storie dat jy dit later van alle kante af ken, en eendag, net op 'n oomblik, is daar iets anders. (die stukkie goud). Ek glo dis die Heilige Gees wat dit vir jou en my as terapeute uitwys. Dit kom baie keer spontaan. Jy as mede skrywer moet daarvoor oplet.

JOEKIE: Ek wil vra of daar dinge is uit jou eie kinderdae; beelde, herinneringe van dinge wat jy gevisualiseer het, en wat toe met jou gebeur het?

Kanarieman: Ja, op skool het ek 'n humeur gehad. Ek het gestoei en hard rugby te speel. Ek het my energie gekanaliseer in my sport. Toe ek vir die familie sê ek wil predikant word was daar baie bedenkinge of ek met my mondering geskik is vir so 'n beroep. Ek het dit as 'n uitdaging gesien dat selfs ek... dat die Here iemand soos ek kan gebruik. Later... jy weet ek is deur 'n egskeiding, het baie ouens gewonder of ek weer geskik sal wees vir die bediening. En ja, my eie storie is 'n storie van hoop en van genade. Daarom is ek in die spreekkamer meer oop daarvoor omdat 'n mens weet wat se pad jy al self geloop het. As daar vir my, Jan, hoop is en 'n nuwe verhaal moontlik was, sê ek net dan is daar vir elke ander ou ook die moontlikheid van 'n nuwe verhaal.

JOEKIE: Het jy persoonlike drome:

Kanarieman: Ja, as ek sulke praktiese goed moet noem. Ek boer vir die afgelope drie en twintig jaar met rooi kanaries. Een van my drome was om seker skaars nuwe mutasies te teel. Ek lees boeke en kyk op die Internet en stel belang daarin. 'n Paar jaar gelede was ek bevoorreg om sekere mutasies te teel wat nog nooit in die wêreld geteel is nie. Dit was

lekker om so 'n droom waar te maak. Nog 'n droom is dat ek eendag by die see wil gaan bly. Hoekom... weet ek nie. My oupa was seker 'n seerower! (Lag) Ek wil ook skryf. Boeke skryf.

Dit was ook 'n droom van my om te studeer. Ek swot al vir 17 jaar na skool en ek dink my ou skoolhoof wat al oorlede is, sou trots wees op my om te sien wat ek bereik het in die lewe. Dis lekker... (lag)

Op hierdie lekker, vonkel in die oog oomblik, sluit ons af.

6.3 WÊRELDSTAPPER¹⁸

BEKENDSTELLING

Wêreldstapper is 'n man van ongeveer vyftigjarige ouderdom. Hy is getroud en het drie kinders. Hy is 'n predikant in die NG-Kerk en spits hom veral toe op die jeug,

Nothing splendid has ever been achieved except by those who dared believe that something inside of them was superior to circumstance.

Bruce Barton

sending en pastorale terapie. Hy is 'n huweliksberader en het die hoogste kwalifikasie in huweliks- en gesinsterapie. Ek ken hom jare. Hy is interessant, kreatief, verbeeldingryk en verstrooid. Hy is saggeaard en toon insig in mense en in die lewe. Hy lag graag, en wanneer ek by hom is, versnel hy my lewe, my eie entoesiasme word meer. Hy het geduld, en kommunikeer vurig en duidelik.

REDES VIR INSLUITING

Hy het ongeveer twintig jaar ondervinding in terapie, en het wye gemeentelike blootstelling. Hy het 'n fyn aanvoeling vir die teologie, en het uitstekende kennis van die narratiewe benadering. Ek beskou hom as 'n spesialis op die gebied. Hy slaag daarin om die Bybelse verhale en die alledaagse lewensvraagstukke in 'n vindingryke dialoog te bring. Hy fliek graag en vergewis hom van die nuutste tegnologie en daaglikse nuus. Hy leef aktueel en sy tienerkinders sorg daarvoor dat hy in baie nuwe aanvoeling met die jeug en eietydse tendense bly. Hy toon uitsonderlike insig in narratiewe terapie. Hy is 'n goeie, noudesette en deurwinterde akademikus. Hy straal 'n groot liefde

vir mense uit, en in my hart weet ek, hy is 'n ware pastor. Ek vertrou hom en voel op my gemak by hom, ons gesels graag en dis telkens vir my 'n belewenis om sy entoesiasme vir die lewe te beleef. Ek kies hom, omdat ek oortuig is hy 'n bydrae tot die debat kan maak. Ek ervaar by hom 'n kinderlike eerlikheid, en dit is hierdie ampse naïwiteit wat my genoodsaak het om met hom in gesprek oor verbeelding in terapie te tree.

VERBATIM GESPREK

Hy nooi my vriendelik in en stel voor dat ons sommer in die sitkamer sit. Dis lekker stil in die huis en voor ek nog kan vrae vra, vra hy: “Het jy die boekie van Deist, *Verhinder hulle nie?* Dis 'n boekie oor kinders en hulle verbeelding. Van die seuntjie in die kaskar wat opskuif en op die punt van die nou bestuurdersitplek sit. As sy pa vra waarom hy so ongemaklik sit, sê die seuntjie: “Omdat Jesus altyd by my is”. Kry dit gerus, dis lekker leesstof.” Ons praat nog oor die een en ander en toe begin ek oor verbeelding uitvra.

JOEKIE: Ons het nou al 'n keer of twee gesels oor verbeelding in terapie, en aangesien jy die proses van my navorsing goed verstaan en heelwat weet van die narratiewe benadering, wil ek hê jy moet my vertel van verbeelding in jou eie terapeutiese situasie.

Wêreldstapper: Ek het nog nooit aan verbeelding in terapie gedink nie tot ek gehoor het jy praat van die twee woorde saam. Wat wel gebeur, is dat ek in die prediking baie maak van verbeelding. Kom ek noem vir jou 'n voorbeeld, van 'n spesifieke preek wat ek goed onthou. Ek het 'n bandopname gespeel van Martin Luther King se 'droom' toespraak. Dit was 'n jeugdiens. Ek het toe vir die kinders gevra: “Wat is jou eie droom? Wat is jou droom vir ons land en vir jou skool en vir jou ouers en vir jouself? Waaroor droom jy?” Vir my is verbeelding en hoop baie na aan mekaar. Dis my eie aanvoeling. God het vir ons die toekoms oopgebreek. Dit gee hoop. God kom uit die toekoms. God gee hoop.

In terapie gebruik ek daarom graag die woord hoop. Ek gebruik verhale en vra vir mense om vir my 'n storie te vertel. 'n Storie van hoop, waar die probleme van nou nie voorop staan nie. Waar hulle gelukkig is. Maar baie maklik kry ek

dat mense dan sê: “Kom ons praat oor die werklikheid. Die feite. Nie die toekoms en drome nie, maar die werklikheid.” (Lag) Ondervind jy dit ook? (Knik instemmend, meelewend) Hulle wil oor die probleme praat. Die nou. Die werklikheid!

Laat ek net terugkom na die prediking. Ek het die gedagte by Bohren¹⁹ gekry. In sy *predigtlehre*. Waar hy sê ons moet oor die eskatologie preek. Hy gebruik die woord fantasie, en dis tog amper dieselfde as verbeelding. Jy weet, vertelling en fantasie is eintlik onlosmaaklik van mekaar. Sê nou maar Ek kan nie oor die eskatologie preek en van die toekoms vertel as ek nie kan fantaseer nie! Dan gee Bohren 'n hele uiteensetting van die rol van verbeelding in die prediking, hoe belangrik dit is. Dit gaan oor prentjies in die kop wat jy kan sien.

JOEKIE: Sien jy prentjies in die kop, en hoe gebruik jy dit in die prediking?

Wêreldstapper: Beslis. Ek het voorstellings in my kop van die kruisiging en van elke Bybelverhaal. Die illustrasies in die Kinderbybel en hoe die tannies van die kinderkrans dit oorgedra het hierdie voorstellings vir my vasgelê. Ek kan my nie losmaak daarvan nie. As ek hieroor dink, kom die prentjies in my kop. Ek het sulke voorstellings, en ek weet die mense voor my het ook prentjies in die kop. Openbaring, byvoorbeeld, is een stuk verbeelding in dramavorm uitgedruk. Hierdie voorstellings bepaal my lewe.

Vat net byvoorbeeld die Afrika Renaissance. Dis 'n wonderlike konsep. Ek glo daar sal nuwe lewe in Afrika kom. Al is die debat oor die Renaissance hóé negatief in die pers. As gelowige glo ek in die herlewing van Afrika. God is in Afrika se toekoms. Hy, God, sal Afrika laat opstaan. Mbeki is een van die min politieke leiers wat werklik droom. Wat werklik nog droom. Ek respekteer hom daarvoor. Ek kom nou uit Mosambiek. Al vertel die werklikheid 'n ander storie, glo ek nogtans as gelowige dat Afrika 'n groot toekoms het. Ons hóéf nie vasgevang te word in vandag nie.

Sometimes our way of thinking limits what we can see. We make assumptions that limit our capabilities – or the capabilities of others.

Charles Allen Kollar

JOEKIE: Naas 'n groot politieke leier, dink jy dat mense soos argitekte en die advertensiemakers ook verbeelding sterk bevorder?

Wêreldstapper: Hulle laat my goed verbeel. Vir my gee die advertensie wêreld nie 'n droom nie. Hulle sit my in 'n nuwe BMW. Aards, materieel. Hulle hou 'n produk voor wat ek begeer. Ek kan daarsonder, maar ek kan nie sonder my drome nie.

JOEKIE: Ek wil terugkom na die gedagte van prentjies in die kop wat jy teenoor mense kommunikeer. As jy die prentjie helder 'sien', kommunikeer jy dan duideliker?

Wêreldstapper: O, beslis. Hoe duideliker ek dit beleef hoe meer oortuig is ek daarvan en hoe duideliker kommunikeer ek dit. Laat ek jou 'n voorbeeld gee. Die pas afgelope Sondag het ek oor 1Sam gepreek oor Hanna se gebed. Hierdie teks word uit verskillende hoeke in die kommentare benader. (Hy brei uit) Sondag het ek dit benader vanuit die posisie van gesinsgeweld. Hoe Eli vir Hanna verkleineer deur te vra of sy dronk is? Ek het toe gepreek oor *abuse*. Vroue, kinders, wat in die gesinslewe *abuse* word. Ek het op die Internet gesoek en afgekom op 'n organisasie genaamd *Hanna's prayer*. Dis vir mense wat nie kinders het nie. Maar ek het uitgegaan van die standpunt dat nie hulle alleen ly nie, maar dat baie mense in gesinne ly. Ek het toe afgekom op 'n vrou wat haar molestering verwerk deur *collages* te plak. Ek het drie voorbeelde gebruik, van die Blou, swart gesig, van die gekruisigde dogtertjie en van die huis met die klein venstertjie, sonder deur.

Die kategorie van verbeelding het hierdie teks vir my óóp gemaak. Christus het opgestaan. Mense kan opstaan uit hulle inperking van gesinsgeweld.

Kom ek vertel jou iets anderste. Ek het iets waargeneem met my eie kinders. Hulle leer so baie deur spel. 'Wolf, Wolf, hoe laat is dit?' 'Haas en hond.' Dis 'n klomp spanning wat opbou. Hulle leer van gevaar, om te deel, van swaartekrag, van oriëntasie om deur dromme te kruip en in kartonne te klim. Spel en verbeelding is baie na aan mekaar. En dan moet hulle skool toe gaan. Hulle is verskriklik opgewonde. Hulle slaap amper nie die nag voor die tyd nie. En **dan** leer hulle om stil te sit, vinger op die mond. Om te wag tot ek 'n geleentheid kry om te praat. Hulle leer van geformaliseerde tabelle. Binne

30 dae is hulle nie meer so gretig om skool toe te gaan nie. Die dogtertjies nog 'n bietjie, die seuntjies glad nie. Die dogtertjies wil graag hulle juffrou *please*. Verbeelding word aan **bande** gelê. Daar word beperkings gestel.

JOEKIE: Terug by terapie. Vertel my één verhaal van mense wat in die terapeutiese situasie begin dink het aan môre. Wat uit hulle eie begin praat het van 'n nuwe toekoms, nuwe moontlikhede vol hoop.

*The play of children often embraces
fantasy and imagination.*

Sweeney

Wêreldstapper: Ek kan nie van een so 'n geval onthou nie. Mense sukkel om hulle te verbeel. Ek dink

dis omdat hulle nie van kleins af geleer word om hulle verbeelding te bevorder nie. Hulle word aan bande gelê. Daar word vir die kinders te veel grense gestel, van kleins af. As hulle groot is, sukkel hulle om daardie grense te oorskry. Hulle sukkel om 'n ander werklikheid te sien. Hulle sê maklik: "Kom ons bly by die feite, by die 'werklikheid'." Kry jy dit ook? (Lag) (Ons deel die humor en lag. Stilte, nadenke)

JOEKIE: Het jy persoonlik drome?

Wêreldstapper: Ja, ek het baie drome. Baie daarvan is materialisties. (Lag) Maar ek het ook drome vir die gemeente se gesins- en familiebediening. Ons is 'n mooi span mense bymekaar wat die droom deel, dat die gemeente as 'n familie opgebou kan word. Ek het ook die droom dat die uitreikbediening sal groei.

Vir my eie gesinslewe het ek ook 'n aantal drome. Dat ek en Elsa²⁰ Europa met rugsakke sal stap. Soos baie jonges dit doen. Dat ons as afgetredenes dit sáám sal doen. Dat ons na liggaam en verstand gesond sal wees. Dat ek gou kan aftree sodat ek en Elsa¹⁰ baie tyd bymekaar kan deurbring.(ondeund) Vir my kinders... ek wil nie graag namens

*Cherish your vision and your dreams as
they are the children of your soul; the
blue prints of your ultimate
achievements.*

Napoleon Hill

my kinders droom nie. Hulle moet vir hulleself droom! Ek bedoel dat ek nie droom oor hoe hulle gelukkig getroud is en kinders het nie. Hulle mag hulle eie drome droom. Ek droom dat hulle gelukkig is, en dat hulle vryheid ervaar.

Ons kuier nog 'n rukkie en toe vertrek ek. Die aand laat bel hy en sê: “Tog snaaks hoe die lewe is, ek móés jou net bel en sê dat toe ek vanaand in my studeerkamer instap, toe speel my tienerseun diep in vervoering *Imagine* van John Lennon. Ek het gedink...”

6.4 STADSLEEU²¹

(vir Braam Kruger)

Die Stadsleeu het op 'n insiggewende, mistieke manier iets van sy diepste behoefte aan my onthul deur die voorlesing van hierdie pragtige gedig. Omdat dit so ontsettend veelseggend is, het ek gekies om hom so te noem.

*het jy al die stadsleeu gesien?
hy is kort en kleinerig
sodat hy in hysbakke pas
hy staan opsy vir dames
dra 'n swart opvousambreel
en stap bedags in sy carducci-pak
ge-selfoon en gefokus deur die stad
vyfuur sluit hy hom toe
in sy woonstelhok*

*maar snags laat
voor 'n oop venster
brul hy saggies in die rigting
van die bosveld*

BEKENDSTELLING

Stadsleeu is 'n man in sy middeljare, hy is getroud en het 'n gesin. Hy is 'n leraar van die NG-Kerk in 'n voorstedelike gemeente. Dié stadsleeu laat my aan 'n spesifieke leeu dink! Hy is 'n leraar, pastor, terapeut, pa, eggenoot, sportman, akademikus, voëlkyker, familieman en vele meer. Hy is 'n klassieke

meervoudige self. Hy flik en lees baie. Hy verstaan die narratiewe benadering tot navorsing grondig, beskik oor 'n goeie intellek en taalvermoë en leef entoesiasies, veelsydig en kreatief. Ek hou daarvan dat hy baie lag, en dat hy beskeie is.

REDES VIR INSLUITING

Ek het diverse stemme gesoek om 'n dik beskrywing te verkry. Hy verskil baie van my ander medenavorsers. Die liefde vir taal, verhale, digkuns en kuns in die algemeen deurvloei sy lewe. Hy het daarmee grootgeword, en sy familie en aangetroude familie lê hulle nougeset toe op die verhewe dinge in die lewe. Daarom is my ervaring met hom dat hierdie konsepte in sy lewe geïntegreer is, dat dit nie aangeplak of bysaak is nie. Hy het baie goeie ondervinding van narratiewe terapie, en praat nie net akademies hieroor nie, maar beoefen dit in die praktyk. Hy is 'n dromer, en is in goeie kontak met die tydgees. Hy is beskikbaar, hy interesseer my, en daarom kies ek hom as medenavorser.

VERBATIM GESPREK

JOEKIE: Het die begrippe verbeelding en terapie saám, al in jou eie denke 'n belangrike rol gespeel?

Stadsleeu: Man, weet jy... ek dink nie ek gebruik die woord verbeelding nie, maar jy moet tog iets hê om na toe te werk. Dis nogal hoe ek as terapeut werk. Ek het 'n soort van 'n prentjie in my kop van wat iemand kan wees... En ek dink dit rig nogal die proses hoe ek werk...

JOEKIE: Sien jy hierdie prentjie van wat iemand kan wees onwillekeurig?

Stadsleeu: Kom ek gee jou 'n voorbeeld. Gisteraand het ek met iemand begin werk. Sy lewe is op die oomblik in 'n gemors. Hy leef gevaarlik, hy loop weg van die huis af, hy verdwyn vir 'n naweek, hy gaan hang uit by plekke, drink te veel. En as jy kyk waar hy vandaan kom, dan kan jy dit nogal verstaan. 'n Mens het begrip vir hoe die verlede tot hierdie hede lei. Maar as ek en hy praat, en ek kom agter hy is intelligent, hy maak 'n sukses, besef ek net hy het eintlik ver bo sy omstandighede uitgestyg. En as ek so na hom sit

en kyk, dan dink ek... jy't potensiaal. Jy hoef nie hierdie gevaarlike, destruktiewe lewe te leef nie.

JOEKIE: Is dit 'n konsep wat jy in die algemeen handhaaf, dat mense potensiaal het wat ontgin moet word?

Stadsleeu: Ja (onseker) Ek het partykeer nogal 'n bietjie van 'n naïewe geloof in mense se vermoë om te groei.

JOEKIE: Jy sê jy gebruik nie die woord verbeelding in die konteks van terapie nie. Is daar ander woorde, of teologiese begrippe wat 'n toekomspektief veronderstel?

Stadsleeu: Ja, dink jy spesifiek aan die teologie, Bybelse begrippe?

JOEKIE: Ek dink aan terapie, en onmiddelik aan wie se terapie ter sprake is. Ons praat lyk my van gelowiges wat terapie doen. En dan het hulle tog 'n bepaalde toekomsverwagting of visie?

Stadsleeu: Ja... ja... en ek dink nie dit gaan dan vir my oor terapie alleen nie, maar oor my hele siening van predikant wees. En ek praat graag met jou hieroor... Ek hou baie van Paulus. En Paulus se konsep van om saam met Christus te sterf en saam met Christus op te staan en 'n nuwe lewe... in my gedagte-wêreld... in my eie verhaal... is dit 'n geweldige sterk... begrip. Ons het die liturgie in ons gemeente verander tot geweldige ontsteltenis van sommige lidmate.

Ons lees nie meer die wet om mense te laat skuldig voel nie. Ons lees nie die wet as tugmeester na Christus toe nie. Ons begin by die Evangelie, en dan sal ons kom by die wet. Ons praat eers oor die vryspraak, en dan sal ons praat oor die wet. Mense word nuutgemaak deur God. En ek dink in terme van die narratiewe metode soos jy dit kry by White, het daar tog by my 'n skuif gekom. Ek is nie inherent 'n humanis nie. Ek dink nie aan mense in terme van die potensiaal wat hulle uit hulleself het nie, Ek dink aan hulle in terme van God se herskeppende werk in hulle.

As ons ons verhale herskryf, is ons nie alleen aan die werk nie. Hoewel ek nie baie gebruik maak van dinge soos gebed in my terapie nie, is dit 'n sterk ding in my kop. Ons kyk na hierdie ou se verhaal en dis 'n slegte verhaal, hy's

vasgeloop en... ons kyk saam na nuwe moontlikhede... Dat die Heilige Gees en dat God mense regtig help om te verander. Jy weet,... ek glo mense kan dramaties verander, baiekeer meer as wat hulle dink... (bepeinsing)... Dit kom uit my eie storie. (Joekie: vertel). Dit kom uit my huis uit,... Dit kom uit my huis uit. (entoesiasties) Ek kom uit 'n klassieke verbondshuis uit. Al my broers en suster is diep gelowige mense. My Pa en Ma is diep gelowige mense Ernstige gelowiges en kerkmense. My twee broers het ook teologie geswot,... dis die soort van huis waaruit ek kom... ek, het op 'n datum tot bekering gekom. En ek dink ek is die enigste een in daai huis wat op 'n spesifieke datum tot bekering gekom het...

JOEKIE: Vertel klein bietjie meer...

Stadsleeu: Ek kan goed onthou dat ek rondom standerd sewe, standerd agt rond angs gehad het dat ek hel toe sal gaan. Ek het in die nag wakker geword. En toe omtrent aan die einde van my stander agt jaar rondom Oktober, Paul Kruger se verjaardag, was ek op 'n kamp. Hoe ek op die kamp gekom het, weet die Here alleen, want ek was nie toe by die KJA ingeskakel nie. En toe, die Saterdagand het ek tot bekering gekom... (stilte)... Dit het my lewe dramaties verander... behalwe dat dit daardie vrees weggeneem het... het ek soort van 'n sentrale ding gekry waarvoor ek kon leef. Ek onthou nog baie goed ek het vir 'n ruk lank opgehou om aan atletiek deel te neem. 'n Paar maande, dit was amper 'n simboliese ding...

Ek kan 'n draaipunt wys.

Op 'n stadium het ek gegaan vir persoonlike terapie. Ons het toe twee klein kindertjies gehad, en dit het ook vir my, vir my gesinslewe geweldig baie beteken. So ek het aan my eie lyf gevoel hoedat mense kan skuiwe maak. Dit het 'n invloed... as ek by 'n ou gaan sit, het ek 'n verwagting. Mense bly nie dieselfde na terapie nie.

JOEKIE: Kan jy so 'n verhaal, miskien 'n uitstaande verhaaltjie uit terapie onthou waar dit gebeur het?

Stadsleeu: Kyk dit gebeur nie so nie, soos 'n bekering nie...

Een verhaaltjie wat vir my uitstaan gaan oor 'n man en 'n vrou waar eers die man en toe die vrou ontrou was. Dit het dramatiese gevolge vir hulle lewens ingehou, en om die beurt het ek gevrees vir hulle lewe. Ek het eers met hulle 'n kort paadjie geloop en toe het hulle ophou kom. Toe, toe dit eenkeer weer op 'n punt van selfmoord kom. Toe kom hulle weer. Dit het amper twee jaar geduur. Dit was 'n gestoei. En toe, op 'n dag, het hulle verander van opponente na vennote... (stilte)

JOEKIE: Vind jy ooit dat hulle woorde gebruik om verandering uit te druk?

Stadsleeu: Ek vind nogal dat mense sal sê: "Dit gaan beter." Maar ek dink dis eerder 'n geval dat dit die 'regte' ding is om te sê. Maar oor die toekoms praat hulle nie sommer in duidelike taal nie. Miskien is dit 'n leemte in my eie terapie dat ek te min self met hulle praat oor die toekoms.

In individuele terapie kom die toekoms gereeld na vore. Soos met depressie. Maar dan veral in terme van 'ek sien nie 'n toekoms nie.' Ek het eintlik baie meer die belewenis dat mense sê 'ek het nie 'n toekoms nie' alhoewel... ek dink ek jok ook... dikwels kry jy tog dat mense voel daar is 'n toekoms.

JOEKIE: As hierdie vraag na 'n toekoms nou op die tafel geplaas is, hoe sien jy jou taak? Moet jy help skep aan 'n toekoms?

Stadsleeu: Ek wil hulle help om... aanvanklik dink ek mense is so sterk gefikseer op die... ek het iemand met wie ek 'n lang pad loop rondom depressie. Sy wil nie met my praat oor die toekoms nie. Sy sal veel eerder sê: "Ek sien nie meer kans nie, ek kan nie meer nie..." Maar ek dink dis my taak, om dit die heelyd lewend te hou... daar is 'n toekoms. Ek sê dit ook vir 'n ou. Ek gaan baiekeer 'n kontrak aan met mense, dat as ons nie iets beters saam kan skep nie, dan laat ons hierdie huwelik selfmoord pleeg. Ons moet iets beter...

JOEKIE: Speel taal 'n belangrike rol om hierdie nuwe werklikheid te skep?

Stadsleeu: Ek dink nie baie abstrak oor taal nie. Ek laat hulle 'n storie vertel, of vertel self vir hulle stories. Ek dink mense herken hulleself in stories. Veral as dit 'n hoopvolle storie is dink ek nogal mense kan daarmee identifiseer.

JOEKIE: Waar kry jy jou stories?

Stadsleeu: Oralste, uit wat ek lees. Uit wat met mense gebeur het, 'n flik wat ek gesien het...

JOEKIE: Gebruik jy van jou stories in die liturgie?

Stadsleeu: As 'n ou geoefen raak om te preek, is daar ook intuïsie in die prediking. Kyk, ek kom uit die dogmatiek. Ek gebruik nogal baie keer illustrasies, vertel stories, bring die dinge na die mense toe op praktiese vlak. En dan moet jy nogal op 'n ander plek in jou kop dink. Jy kan nie net 'n klomp inligting na mense toe bring en dit vertel nie iets van die lewe nie.

JOEKIE: Jy verwys deurlopend na verbeelding as om te onthou en om na die toekoms te kyk. Is dit vir jou die twee terreine waarop verbeelding werk?

Stadsleeu: Ja,... Ek dink ook verbeelding is goed in terme van die hede... Jy weet, mense wat na jou toe kom, vertel oorwegend 'n slegte storie. Dis 'n uitdaging om hulle ander, meer positiewe stories laat vertel.

JOEKIE: Negatief?

Stadsleeu: Ja, soms maak mense die probleme groter as wat dit is. Laat ek beeld gebruik van 'n swart kolletjie op 'n stuk wit papier. Drup water daarop en die klein kolletjie word 'n groot inkkwad. My ervaring is dat mense binne terapie gefikseer is op die probleem.

JOEKIE: Het jy persoonlike drome? Hoe sien jy môre?

(Stilte... geamuseerd... vonkel in oog, onmiddelik meer ontspanne en entoesiasties.)

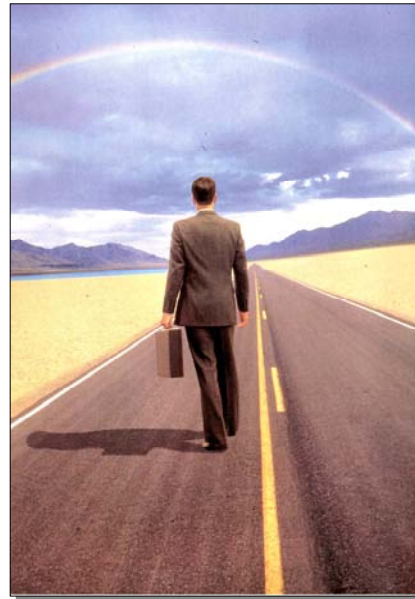
Stadsleeu: Ek wil nog 'n bietjie skryf. Ek wil akademie skryf. Weet jy wat, Joekie... ek wil nog 'n paar kinderboeke skryf.(lag heerlijk) Weet jy wat het die skryf van 'n proefskrif en volgehoue akademiese formulering aan my gedoen? Dit het my verbeelding gesteel. Ek het altyd vir my kinders sulke stories vertel. En sonder om snaaks te wees party van daai stories was vrek goeie stories gewees... (Sommer so uit jou kop uit?) (Knik instemmend) Dan sit ons daar in die wildduin... dan vertel ek hulle... van die drie Marraboes, Flou, Skrou en Berou ... (lag)... môreaand dan vertel ons nog een. (So word vervolg soort van?)... ja... ja... (lag)

Maar... (ernstig)... ek het dit verlóór (klem)... (verlies)... En ek is regtig baie bekommerd daarvoor. Ek wonder of dit te doen het... Ek dink dit het te doen... met die dissipline, van die akademiese taal. Ek kan my ook verbeel, ek... maar die digteres Lina Spies... ons was goeie vriende gewees op Stellenbosch 'n paar jaar gelede, Lina het gesê toe sy nog 'n student was het Dirk Opperman vir haar gesê sy moet nie filosofie studeer nie. Moet nie filosofie leer nie, want dit maak die digter in jou dood! Daai abstrak teoretiese denke, neem die konkreet kreatiewe(denke) oor. Nou weet ek nie of ek 'n *self-fulfilling prophecy* hier op my trek nie, maar dit voel vir my partykeer so... (stilte)

Is daar goed wat ek nog wil doen? Daar is sekere goed wat ek beleef het wat ek graag met hulle sal wil deel. Dit sal vir my seker die lekkerste ding op aarde wees om saam met my gesin in die Noorde van Italië te toer. Tuscany, daardie deel... Dis aards, dis ontsaglik mooi. Weet jy wat doen terapie?... wat het my eie terapie vir my destyds beteken? Dit hou my voete op die grond. Dit keer dat teologie 'n *airy fairy* abstrakte ding word. Jy weet daars soort van iets aards aan. Om te hoor van mense se konflik... hulle lewens... Jy bedoel dit doen dit aan jóú... aan my ja. Dit bring my *in touch* met die regte lewe. Dit keer dat ek nie in hierdie abstrakte wêreld leef nie... (bepeinsing)... Uiteindelik, wat is die goed wat saak maak? Wat is die *fibres* van my lewe? Akademie is vir my lekker, maar om saam met my seuns langs die vuur te sit en goeie rooiwijn te drink, om saam met hulle in die veld te stap... Ek dink dis wat terapie met my gedoen het. Om te sê, die lewe is konkreet. Lééf in die hede, lééf hier en nou. Ek word partykeer tot in my siel in moeg vir hierdie wêreld van woorde. Onlangs was ons in die wildtuin, 'n lieflike dag en ek was besig om 'n skaapboud in 'n potjie te braai, Die kinders speel buite onder die bome... En toe dink ek *This is as good as it gets*. Dis die lewe.

Ons gesels verder en amper terloops verwys hy na 'n geraamde prent teen die muur van die man met die tas. As mense hier inkom, sê ek vir hulle: "Jy is op reis, jy het bagasie, kom ons kyk daarna. Hier kan jy maar uitpak".

Toe ons uit die studeerkamer uitstap, wys hy my 'n boekrak wat netjies in die klein 'ingangsportaal' van die studeerkamer gebou is. "Sien jy hierdie twee hande, hulle het self hierdie rak gebou. Ek sê vir Elsa: "Ek is so trots op hom ek is amper skaam van die trots."" Ek kyk geamuseerd, belangstellend en beïndruk deur hierdie man se veelsydige, kreatiewe rykdom. Toe loop ek.

6.5 DES²²

BEKENDSTELLING

Des is 'n vrou in haar middeljare, 'n avontuurlustige chef. Sy hou van eksperimente met kos en geniet om dit voor te berei. Sy geniet humor in die lewe, veral as die vroulike geslag se *pure brilliance* duidelik na vore kom. Sy is baie lief vir taal, vir taalwerk en soos sy dit noem, woordspeletjies. Sy is uitstekend tweetalig, maar as dit by duidelike, spesifiek akkurate uitdrukking kom, val sy maklik terug in haar moedertaal, Engels²³. Sy is lief vir SMS'e, hou van 'n goeie fliëk, lees graag fiksie en doen goeie naaldwerk. Sy is versot op die see en geniet die natuur. Sy is baie knap in haar werk, iemand met hoë energievlakke wat sorg dat die maatskappy se produksie op 'n hoë peil bly. Sy is 'n *instructional designer and developer*, geskei en het een kind. Haar verhaal in terapie is 'n hartverskeurende storie van jarelange, herhaaldelike, gereelde verkragtings deur verskeie volwassenes, onder andere haar pa, en vier aborsies voor sy sestien jaar oud was. Dit het begin toe sy omtrent ses jaar oud was, en vir meer as tien jaar voortgeduur. Rondom vyf en dertigjarige leeftyd het angsaanvalle, depressie, skuldgevoelens en ervarings van magteloosheid en woede die oorhand oor haar gekry. Sy het begin met terapie. Sedertdien, vir net meer as tien jaar, het sy meerdere persone vir terapie gesien. Drie pastorale terapeute het 'n spesifieke, langtermynpad saam met haar geloop.

REDES VIR INSLUITING

Des se verhaal sorg vir 'n dik beskrywing tot my navorsing. Sy is 'n vrou, sy is nie 'n terapeut nie. Sy het eerstepandse ervaring van verskillende vorme en benaderings tot terapie. Sy het verskillende persone in verskillende situasies oor 'n lang tyd gesien funksioneer binne 'n terapeutiese situasie. Sy is energiek en haar lewenstyl vertel dat sy verbeeldingryk lewe. Ek het haar onder verskeie omstandighede verbeeldingryk sien optree, en het die verwagting gekoester dat sy 'n besondere bydrae tot die onderwerp sou kon maak. Sy is uitgesproke, reguit en beskik oor 'n buitengewoon treffende en beskrywende taalvermoë. Ek is van oordeel dat hierdie eienskappe veel kan bydra tot die studie.

VERBATIM GESPREK

JOEKIE: Jy is vir 'n geruime tyd bewus van my werk oor die rol van verbeelding in terapie, en ek wil graag hê jy moet vertel wat terapie vir jou beteken het.

Des: Therapie gee my hoop. Dis verskriklik as jou pyn so groot geword het dat jy nie kan praat nie. Maar terapie gee my telkens weer hoop. Dit help my met *reframing* van my probleme. Vir my, gaan dit daaroor dat ek terugkyk na die lang termyn. Therapie is nie 'n kort termyn ding nie. Daar was kere wat ek weggebly het van terapie, maar op die lang termyn... 'n... was dit vir my... 'n ... wel,... fenomenaal.

JOEKIE: Vertel my daarvan.

Des: André, ('n terapeut wat geweldig baie vir haar beteken het)

*Only he who can see the invisible can do
the impossible.*

Frank Gaines

was baie verbeeldingryk. Hy sou maklik vir my sê: "Nou gaan sit jy en jy skryf. Skryf net. Skryf alles." En dan het ek gaan skryf... Dit het baie gehelp.

JOEKIE: Jy sê hy was verbeeldingryk, is daar spesifieke beelde wat jy onthou wat hy gebruik het?

Des: Ek onthou die beeld van die rioolplaas. (lag) Hy't gesê die lewe is soos 'n rioolplaas, met sy damme. Jy moet mooi kyk waar jy loop. Dit help nie jy

loop met jou kop bo die wolke nie! (Sy onderbreek haarself en vertel van sekere 'NG mense' wat sy ken wat so vreeslik kan voorgee. Alles is wel, alles is wel, hulle koppe veilig bo die wolke.) Maar let goed op, het André dan gesê, daar waar die riooldam uitloop, groei daar altyd blomme. (Sy vertel van haar gewese man, wat 'n tegniese korrekte, intellektuele en berekende redelike man is. Hy kon die beeld glad nie verstaan nie! Hy wou André oortuig hy weet niks van riooldamme af nie, en dan het hy sekere tegniese detail gegee.)

Op 'n ander keer moes ek eksamen skryf, maar die angsaanvalle het my mal gedryf. Ek bel toe vir André en sê: "Vandag moet jy iets uit die hoed trek, ek kan glad nie konsentreer nie". Hy vra toe: "Wat is jou probleem? Wat verwag jy? Dis met jou soos iemand by wie daar 'n dief deur die venster loer, maar hy bel nie die Polisie nie. Natuurlik kan jy nie konsentreer nie, jou *memories* loer vir jou! Ek verstaan".

Hy het 'n ander nie so mooi beeld gebruik. 'n Pitsweer. Dit help nie ons sit verbande op nie, die kwaad moet uit! Jy moet praat, jy moet teken, jy moet skryf!

By iemand anders het ek met die *Big Picture* gewerk. Dikwels met kar beelde. 'n Mercedes wat gestamp is. Die wrak beeld het my gehelp om afstand te kry. Dit was 'n uitlaatklep, waardeur mens jou emosies kon uitruk sonder om te emosioneel te raak. Dit kon my laat vra: "Wie de d_ _ _r gaan 'n byl vat en 'n Merc stukkend kap?... Dit los jou beter in staat om goed te hanteer... Die beelde was *a positive catalyst*. Ek kon my goed inleef in die beelde. 'n Beeld vat jou emosies en gevoelens saam... dit gee afstand ... dis 'n baie sterk *tool*. Sonder om te emosioneel te raak, kan jy die vroe vroe wat jou pla.

JOEKIE: So?... die beelde het vir jou gewerk?

Des: O ja, beslis. Ek het geglo eendag gaan dit beter wees. Ek het baie lank... *sê nou maar net...* gespeel. Maar dit was nie net vir my iets positiefs nie. Daar was 'n verlange na iets anderste. Ek moes vrede maak met die realiteit. As die beelde net 'n fantasie ontsnapping is, is dit niks werd. Die beelde het nooit die realiteit verander nie, maar ek kon die realiteit vasmaak, dat dit meer hanteerbaar was. Dit het gehelp dat my probleme nie so op die

voorggrond was nie, maar meer op die agtergrond. Die teken, skryf en woorde... dit het gehelp... (Stilte)

Hy sou saam met my hierdie kant van die tafel sit. Daar was aanvaarding. Ek sou hom die *horribilste, terribilste gruesome detail* vertel, en dan het hy gestook... die blou wolke het so in die plek gehang... (Lag met heimwee) ... André.

En toe die motorongeluk. (André is dood in die ongeluk) Die begrafnis was verskriklik. *Flashback* het dáár, dáár by die begrafnis begin. Die een wat my *secret* gedeel het was dood. Dit het in die graf in gegaan. My hoop was weg. Hy het my so baie help regmaak... ('n gewyde, stil oomblik)

JOEKIE: Jy het baie verloor, hy was vir jou waardevol, jou verlies was groot.

Sy, kopskuddend, instemmend.

JOEKIE: Het hy ooit doelbewus van verbeelding gebruik gemaak?

Despairing people tend to envision a pessimistic outcome.

Andrew Lester

Des: Nee, ek dink dit was net deel

van sy benadering. Daar was byvoorbeeld nie 'n Bybel op sy lessenaar nie, maar sy kennis was goed. Hy was vir my 'n voorbeeld. Hy sou sê: "Ek bid vir jou," en ek het geweet, hy hét.

Hy't my gehelp met die vraag: "Hoe maak ek sin van my lewe?... van die gemors"... en *possibilities* gegee wat ek sinvol kan aanwend in die lewe... (nadenke)... Wat ek wil beklemtoon is die radikale positiewe gevolge wat terapie vir my gebring het... As jy dink ek is nou 'n *lost case*, dan moet jy my tóe gesien het. (Sy lag) *I was completely screwed up, you should have seen me then!* Ek sou op een dag van skreeuend gelukkig na tranerig na gedagtes van selfmoord na depressie na stilsit gegaan het. Ek kon géén besluit neem nie. As die hond op die gras sk_ t, was dit 'n krisis. Dan bel ek vir André, nou moet jy help. Dan luister hy geduldig, hy kon so kalm en geduldig luister... Die terapie... (kopknikkend) dít het gehelp.

JOEKIE: Dink jy die mense skat terapie na waarde?

Des: Nee, glad nie. Hulle dink dis 'n *quick fix*. Hulle soek 'n kort antwoord, twee, drie sessies en alles moet reg wees. Wat hulle nie verstaan nie is dat die terapeut nie die een is wat veronderstel is om die werk te doen nie. Ek ken twee vrouens wat dieselfde as ek oorgekom het. Hulle weier om te gaan vir terapie: hulle bly wrakke.

As ek terugkyk is dit oor die lang termyn wat terapie vir my so baie beteken het. Daar was 'n stadium toe ingroei toonnaels en kopseer ook my verlede se skuld was. Genadiglik het ek 'n stadium bereik toe ek opgehou het om dit so 'n belangrike plek te gee. Terapie het vir my daai hoop gegee. Nie alles wat met my gebeur, hou verband met destyds nie... Veral twee goed staan vir my uit. Vergelyking... André sou sê: "Sannie, wat ek ook sien, kry dit en dit en dit." Dan voel jy, my probleem is nie só uniek nie. Daar is ander wat ook *suffer*... en hoop. Hou moed, eendag gaan dit anders wees. As jy laasweek vir 'n halfuur sonder angs was, mooi so. Dit gaan beter... Jy verloor jou fokus op die toekoms. As jy in die rioolsloot is, dink jy nie nog aan oormôre nie, jy's net besig om in die riool rond te swem.

Die terapeut moet vir jou 'n toekoms uitwys... maar jy moet bereid wees om te werk. Jy weet wat, as ons praat van beelde. Daar is 'n boom in Pretoria-Oos begraaftplaas. Ek het baie onder daardie boom gesit. Met vier klippies. (4 aborsies) *I could see it, feel it. I could relate to it. I could quantify it.* Dit het vir my 'n ritueel geword. Dit was sinvol – die enigste manier... daai... handeling... het my sterk daarmee gehelp... Daar was 'n tyd toe ek nie 'n doop in 'n kerk kon deursit nie... (nadenke)

Eendag... ek was baie sleg... Gaan sit ek voor André. Hy sien hoe ek lyk en gee 'n stuk papier (A4) en sê dê, teken. Ek het hom net so gekyk, die papier gevat en geloop. Toe ek by die huis kom, vat ek 'n *flip chart* en bekrap hom van hoek tot kant. Dit het goed gevoel. Toe ek weer by hom kom, sê ek dê, en gee die hele *flip chart!* As jy dink ek kan my pyn op só stukkie papier skryf, maak jy 'n fout!! Nee!!... Dit het my 'n *tool* gegee om deur my seer te werk.

JOEKIE: Dink jy terapeute word as verbeeldingryke mense gesien.

Des: Nee, ongelukkig nie altyd nie. Ek onthou so een kaartmannetjie by wie ek was. Die plek was verskriklik netjies. Op die blink lessenaar was 'n glas

potjie met net een geel *Baberton daisy* in. Die seil stoeltjie was so *flimsy* dat ek bang was ek sit deur die ding! Ek sit toe so op die puntjie. Toe vra hy: “Vertel my, wat sien jy in die blom.” O, *please*, as jy kreatief wil wees, wees dan kreatief, moenie my tyd mors nie. ’n Terapeut moenie net *lipservice* gee nie.

JOEKIE: Hoe duidelik sien jy op die oomblik jou toekoms?

Des: Nie baie duidelik nie, maar dis as gevolg van omstandighede, jy weet. Dit sal verander, dis ’n tydelike ding, dit sál regkom...

Des is ’n interessante, energieke en uitgesproke mens. ’n Doener wat ander meeneem. Lief vir lag, lief vir lééf. Sy sê van die see: “As iemand die see sien, hoe kan hy nie glo in God nie? Dis so ’n *powerful force*, hoe kan ons dan twyfel in God?” Haar groot liefde is om mense te help, hulle te laat lag, en haar groot droom is om ’n webwerf te begin vir vroue wat *gruwelik abuse* was.

Where there is no vision, the people perish.

Proverbs 29:18 KJV

Tot hiertoe die stories! Verbeelding, is ’n aksie, dis ook ’n handeling. Dit is ’n handeling wat veral tussen mense, in die teenwoordigheid van ander, en in gesprek akuit aan die orde kom. Dit doen dinge, soos om beelde voor oë te roep, en mense te laat praat. Sekere dinge kan met verbeelding gedoen word, soos om te onthou, of om beelde te vorm van dinge wat nog nooit gesien of van gehoor was nie. Verbeelding word in verband met talle ander woorde gebring, soos byvoorbeeld verbeelding en verbasing,... en verkeer,... en verlede,... en toekoms,... en droom,... en hoop,... en pyn,... en stories.

7 TERUGSKOU OP HOOFSTUK TWEE

In hierdie hoofstuk het enkele ‘referente’ hulle verhale van verbeelding in pastorale terapie, vertel. Dit is sonder uitsondering mense wat ervaring het van hoe verbeelding in pastorale terapie opgetree het. Hulle het hulle herinneringe en indrukke deur vertelling weergegee. Ek het van my eie belewenisse vertel soos ek dit beleef het op drie plekke waar ek gewerk het, naamlik die Oosrand, die Kalahari en Pretoria. Ek dui my kontak en kennis

van verbeelding met verhale aan. Daar was *Die krimpvarkie en die gordyne*, *Die SMS en die modder*, *In die bek van die tier*, *Husse het nie oë nie*, *Ek vertrek nou* en *'n Lens kan jou breek*. Daarna het die Digterskilder, Kanarieman, Wêreldstapper, Stadsleeu en Des hulle ervarings van verbeelding in terapie met ons gedeel, ook deur stories. Ons het nou 'n idee van wat haar 'referente' van haar sê, vervolgens gaan ons haar agtergrond in diepte navors. Die Fakulteit kan nie 'n persoon in 'n krities belangrike pos aanstel, van wie die Raad nog so min weet nie.

8 EINDNOTAS

¹ Benoni is 'n stad aan die Oosrand, Gauteng, Suid-Afrika. Daar is baie goude myne, wat deel is van die erfenis van Suid-Afrika se ryk goud neerslae. Enkele myne, soos die ERPM myn, is steeds in produksie. Verder het die gebied baie swaar industrieë. Ek het vir drie jaar daar as predikant gewerk.

² Olifantshoek is 'n klein dorpie in die Noord-Kaap, Suid-Afrika. Dit is in die Kalahari en die ekonomiese aktiviteit sentreer rondom veeboerdery, jagplase en toerisme. Ek was sewe jaar daar.

³ Pretoria is 'n stad in Gauteng, Suid-Afrika. Ek is tans predikant in een van die voorstedelike gemeentes, genaamd Waverley-Oos.

⁴ Die Kalahari is 'n semi-woestyn met sandduine wat 'n rooierige voorkoms het.

⁵ 'n Versamelingsgebou is 'n voëlnes wat deur honderde voëltjies saam gebou en bewoon word. Dit is 'n uitsonderlike kenmerk van die Kalahari.

⁶ Die Magaliesberg is 'n bergreeks wat deur die stad Pretoria sny. My huidige gemeente is aan 'n gedeelte van die suidelike hange van hierdie bergreeks geleë.

⁷ Die boemelaars, mense wat geen vaste woonadres het nie en in die parke bly en van aalmoese leef, gebruik graag hierdie term om met trots na hulle eiesoortige lewenstyl te verwys. Afgelei van die Engels, *out of* ook *outside*. Hulle sê: "Ek is op die 'outers'."

⁸ Dit is 'n fiktiewe naam. Ek plaas die storie met haar instemming en goedkeuring onder hierdie fiktiewe naam.

⁹ 'n Werklike naam van 'n karakter uit die geskiedenis van die Kalahari. Ek plaas dit met die medewete en toestemming van sy vrou, Jaatje.

¹⁰ Hierdie is 'n fiktiewe naam. Die storie, sowel as die gekose noemnaam word geplaas met die medewete en toestemming van die betrokke individu. Hy is tevrede dat sy identiteit genoegsaam beskerm is.

¹¹ Soos genoem in hoofstuk een, is dit 'n fiktiewe naam wat ek gekies het na aanleiding van 'n prominente greep uit hierdie persoon se lewe. Die fiktiewe naam word gebruik om identiteit te beskerm, dit is aan hom getoets en hy is gelukkig om so genoem te word.

¹² 'n Haikoe is 'n sewentienlettergripige gedig. Hy het honderde daarvan gedig.

¹³ Uit 'n ongepubliseerde bundel getiteld "Klein Liriek" wat hy aan sy vrou opgedra het. p46.

¹⁴ Slegs 'n grepie uit hierdie gedig om te toon hoe beeldryk deurleefd hierdie man sy selfportret skets, uit Klein Liriek, p48.